
TÜRK ANAYASA HUKUKU

2019-2020 Özet Notları

Dr. Mustafa Afyonluoglu

Bu dokümanın en güncel şekli, ücretsiz olarak <http://afyonluoglu.org/aof-ders-notlari/> adresinden indirilebilir.

© 2019-2021 Dr Mustafa AFYONLUOĞLU - Dokümandan alıntı yapılması halinde kaynak gösterilmesi zorunludur. Başka bir yerde yayımlanması, web sitesinin referans gösterilmesi ve orijinal şekli üzerinde ekleme, değişiklik ve kesinti yapmamak kaydı ile izne tabi değildir.

© 2019 - 2021 Dr. Mustafa AFYONLUOGLU

Sorumluluk Reddi: Bu dokümanda yer alan bilgiler 2019-2020 Eğitim Döneminde AÖF E-Kampüs'te yayımlanan ders materyalleri, ilgili eğitim videoları ve ilgili mevzuat dikkate alınarak hazırlanmıştır. Dokümandaki bilgilerde yer alan olası hata ve eksikliklerden sorumluluk kabul edilmemektedir. Adalet programı sınavlarına hazırlanmada temel kaynak olarak Anadolu Üniversitesi e-Kampüs sisteminde yer alan ders materyalleri esas alınmalıdır.

Bu dokümanın en güncel şekli, ücretsiz olarak <http://afyonluoglu.org/aof-ders-notlari/> adresinden indirilebilir.

Dokümandan alıntı yapılması halinde kaynak gösterilmesi zorunludur.

Başka bir yerde yayımlanması, web sitesinin referans gösterilmesi ve orijinal şekli üzerinde ekleme, değişiklik ve kesinti yapmamak kaydı ile izne tabi değildir.

Son Güncelleme Tarihi: 09.09.2021

Anadolu Üniversitesi
Açık Öğretim Fakültesi Adalet Programı
HUK107U Türk Anayasa Hukuku Ders Notları

ÜNİTELER

- Ünite 1: Türkiye'de Anayasal Gelişmeler
- Ünite 2: Devletin Temel Nitelikleri
- Ünite 3: Temel Hak ve Hürriyetler
- Ünite 4: Hükümet Sistemi ve Devletin Hukuki Fonksiyonları
- Ünite 5: Yasama
- Ünite 6: Yürütme ve Olağanüstü Yönetim
- Ünite 7: Yargı
- Ünite 8: Anayasanın Değiştirilmesi

İLGİLİ MEVZUAT (Doğrudan Erişim Adresi: <http://afyonluoglu.org/aof-mevzuat-anayasa-hukuku/>)

Türk Anayasa Hukuku tarihine ve bütün anayasa metinlerine şu adresten erişilebilir:

<http://afyonluoglu.org/anayasadukuku/>

Temel Kanunlar

- 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6216.pdf>
- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>
- 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.298.pdf>
- 6271 sayılı Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6271.pdf>
- 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2839.pdf>

İlgili Diğer Kanunlar

- 2797 sayılı Yargıtay Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2797&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- 2575 sayılı Danıştay Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2575.pdf>
- 6085 sayılı Sayıştay Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6085.pdf>
- 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2576.pdf>
- 2577 sayılı İdarî Yargılama Usûlü Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2577.pdf>
- 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3071.pdf>
- 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3376.pdf>
- 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3071.pdf>
- 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5235.pdf>
- 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf>

<http://afyonluoglu.org>

İçindekiler

Kısaltmalar

ÜNİTE 1: Türkiye'de Anayasal Gelişmeler

Sened-i İttifak	1
1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu (Tazminat Fermanı)	1
1856 Islahat Fermanı	2
1876 Anayasası (Kanun-i Esasi)	2
1921 Anayasası	3
1924 Anayasası	4
1961 Anayasası	5
1982 Anayasası	6

ÜNİTE 2: Devletin Temel Nitelikleri

Cumhuriyetçilik	8
İdari / Siyasi Yapılanma Çeşitleri: Üniter Devlet/Federal Devlet	9
Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet	10
Laik Devlet	10
Demokratik Devlet	10
Özgür ve Düzenli Seçimler	10
Hukuk Devleti	12
Sosyal Devlet	13
Eşitlik	15

ÜNİTE 3: Temel Hak ve Hürriyetler

Genel Olarak Temel Hak ve Hürriyetler	15
1982 Anayasası'nın Temel Hak ve Hürriyete Yaklaşımı	16
1982 Anayasası'nın Temel Hak ve Hürriyetleri Sınıflandırması	16
Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması	17
Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması	17

ÜNİTE 4: Hükümet Sistemi ve Devletin Hukuki Fonksiyonları

Hükümet Sistemleri	18
Başkanlık Sistemi	18
Parlamentar Hükümet Sistemi (Kabine Hükümeti)	18
Meclis Hükümeti Sistemi	18
Yarıbaşkanlık Sistemi (Melez Rejim)	19
Türk Hükümet Sistemi	19
Devletin Hukuki Fonksiyonları	19
Fonksiyon Tanımlama Kriterleri	19

ÜNİTE 5: Yasama

Yasama Fonksiyonu	20
Yasama İşlemleri	21
Yasama Organı	22

ÜNİTE 6: Yürütme ve Olağanüstü Yönetim

Yürütme Fonksiyonu	27
Yürütme İşlemleri	28
Yürütme Organı	29
Cumhurbaşkanı Görev ve Yetkileri	29
Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları	31
Olağanüstü Yönetim	31

ÜNİTE 7: Yargı

Yargı Fonksiyonu	32
Yargı Düzeni ve Yüksek Yargı Organları	33
Anayasa Yargısı	33
Anayasa Mahkemesi	34

ÜNİTE 8: Anayasanın Değiştirilmesi

Anayasa Yapım Yöntemleri	37
1982 Anayasası	37

EKLER

Güncel Anayasanın Yapısı	39
--------------------------------	----

Kısaltmalar

AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
BİM	Bölge İdare Mahkemesi
CB	Cumhurbaşkanı
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DDK	Devlet Denetleme Kurulu
HSK	Hakimler Savcılar Kurulu
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MSK	Milletvekili Seçimi Kanunu
OHAL	Olağanüstü Hal
RTÜK	Radyo Televizyon Üst Kurulu
STHK	Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
ÜTS	TBMM Üye Tam Sayısı
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

Bu özet dokümanı, Anadolu Üniversitesi AÖF Adalet Programı 2019-2020 öğretim yılı ders kitabı, canlı ders anlatımları ve ilgili mevzuat esas alınarak hazırlanmıştır.

ÜNİTE 1: Türkiye 'de Anayasal Gelişmeler

Misak : Sözleşme, Karşılıklı iki tarafça hazırlanan anayasal belge

Ferman : Sadece padişah tarafından hazırlanan tek taraflı irade beyanı içeren anayasal belge

Sened-i İttifak [Anayasal Belge]

- **İlk Anayasal Belge:** 1808 : Ayanlar ile 2. Mahmut arasında hazırlanan misak
- Yaptırımlara bağlanmadığından bazı eksiklikleri var
- **Merkezi yönetimin yararına hükümler:**
  - Padişahın ve devletin otoritesini herkes kabul edecektir.
  - Sadrazama itaat edilecektir.
  - Malî yükümlülükler ve vergilerle ilgili emirlere uyulacaktır.
  - Yeniçeri ocağı Padişaha itaat edecektir.
  - Âyan, kendi toprakları dışına el atmayacaktır.
- **Âyanların yararına olan hükümler:**
  - Sadrazamın keyfi eylemleri önlenecektir.
  - Suçsuz hanedanlara haksızlık edilmeyecek, bunların sürekliliği korunacak ve kendi yönetimleri altındaki hanedanları koruma hakları tanınacaktır.
- **Halkın yararına olan hükümler:**
  - Yoksullar ve reaya korunacak, vergiler haksız ve ezici olmayacaktır.
  - Reayaya zulüm edilmeyecek, suç işlenmesi durumunda soruşturma yapılmadan ceza verilmeyecektir.

1839 Gülhane Hatt-ı Hümayunu (Tanzimat Fermanı) [Anayasal Belge]

Abdülmecit tarafından hazırlanan Tanzimat Fermanı: Anayasa değildir ancak anayasal belgedir.

- Değişiklik ilkesinin ilk kez hukuksallaştırıldığı metin özelliği taşır.
- Tüm etnik gruplar bakımından "**Haklar Beyannamesi**" olarak bilinir.
- İlkeler:
  - **Devlet yönetimine ilişkin ilkeler**
    - Keyfi işlemlere izin verilmeyecek, işlemler kanunlarla yürütülecek
    - Duruşmalar aleni olacak, keyfi cezalara son verilecek
    - Devlet harcamalarının finansmanı için vergi toplanacak
    - Devletin harcamaları kanunla düzenlenecek ve sınırlanacak
    - Kanun çıkarılırken: **Meclisi Ahkamı Adliye** ve askeri kanunlarda **Babı Seraskeri Darı Şurası** --> padişah onayı
    - Tüm haklar **din ayrımı getirilmeksizin** tüm uyruklara uygulanacak
  - **Hak ve Özgürlükler**
    - Kişi dokunulmazlığı ve güvenliği kabul edilmiştir. "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi getirilmiştir.
    - "Cezaların Şahsiliği" ilkesi: Cezalar şahsi olup mirasçılara intikal etmeyecektir.
    - Mülkiyet Hakkı - Mal Güvenliği (Kimsenin malına el konulmayacaktır)
    - Vergide Adalet (Kazanca / mali gücüne göre vergilendirme)
    - Ömür boyu askerlik kalkacak, askerlik 4 veya 5 yıl olacaktır.
- Devlet iktidarı bir ölçüde sınırlandırılmıştır (*anayasal monarşi/meşrutiyet*), ancak bu sınırlamalara aykırı davranılmasını önleyecek bir **kurumsal mekanizma mevcut değildir**.
- 1826'da Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve Tanzimat Fermanı ile zorunlu askerlik uygulamasına geçilmiştir.

1856 Islahat Fermanı [Anayasal Belge]

- 1839 fermanındaki sözlerin tam anlamıyla yerine getirilmediği talebine istinaden; Abdülmecit (1861'de kardeşi Abdülaziz tahta çıkacak) tarafından yayımlanan bu ferman, ayrıca **DİN FARKI gözetmeksizin** (müslümanlar ve gayri-müslimler) **vergi, askerlik, yargılama, memurluk ve temsiliyet** alanlarında eşitliği de Tanzimat Fermanı kapsamına dahil etmiştir.

1876 Anayasası (Kanun-i Esasi) 23.12.1876 (119 Madde) [Anayasa Metni için Tıklayınız](#)

- II. Abdülhamit tarafından Hattı Hümayun ile *ferman* biçiminde ilan edilmiştir.
- 119 maddeden oluşur, ilk yazılı anayasadır.
- Padişah tarafında atanmış 28 üyeli **Meclis-i Mahsusa** tarafından oluşturulmuştur.
- Mutlak monarşiden **meşrutî monarşiye** geçilmiştir.
- Temel Hususlardan Bazıları:
  - Osmanlı, Devlet başkanlığının irsi yoldan geçtiği bir **monarşidir**.
  - Resmi dili **Türkçe**'dir.
  - Devletin dini **İslam**'dır.
- **Hak ve Özgürlükler**
  - Kişi hürriyeti (md 9)
  - kişi güvenliği (md 10)
  - ibadet hürriyeti (md 11)
  - basın hürriyeti (md 12)
  - ticaret, sanat ve ziraat alanlarında şirket kurma hakkı (md 13)
  - dilekçe hakkı (md 14)
  - öğretim hürriyeti (md 15)
  - eşitlik ilkesi (md 17)
  - mali güce göre vergilendirme ilkesi (md 20)
  - mülkiyet hakkı (md 21)
  - konut dokunulmazlığı (md 22)
  - tabii hâkim ilkesi (md 23, 89)
  - hak arama hürriyeti (md 83, 84)
  - müsadere ve angarya yasağı (md 24)
  - vergilerin kanuniliği ilkesi (md 25)
  - işkence ve eziyet yasağı (md 26)
  - vatandaşlık hakkı (md 8)
  - devlet memurluğuna girme hakkı (md 19)
- İki meclisli bir parlamento (**Meclis-i Umumi**) vardır.
  - **Heyet-i Mebusan**: 2 dereceli seçimle halk arasından gelen bir heyet
  - **Heyet-i Ayan**: Padişah tarafından süresiz olarak atanan bir ekip, kabul edilmiş dahi olsa uygun görmediği kanun teklifini Heyet-i Mebusan'a iade edebilir. Buradan da onaylanan kanun padişahın onayına sunulur. Padişahın VETO hakkı mevcuttur. Yani kanunlaştırma ve denetim konularında parlamento güçlü değil. Kanun teklif etme hakkı Bakanlar Kurulu'na aittir. Milletvekillerinin kanun teklifi *Sadârat* (Başbakanlık) aracılığıyla padişahın iznine bağlıdır
- **Heyet-i Vükela** (Bakanlar Kurulu = hükümet = kabine) (başbakan ve bakanlar)
  - Başkanı: Sadrazam
  - Padişah bakanları dilediği gibi atayıp azledebilir
  - Padişahın istemediği politikayı gerçekleştirmez
  - Sonra **1909'daki değişikliklerle bu zayıflık aşıldı**.

- Temel hak ve hürriyetler genişletildi
- Bakanlar Kuruluna (kolektif) ve bakanlara (bireysel) Meclis'e karşı sorumluluk verildi
- Yürütme işlemi için "karşı imza" (kararların sadrazam, ilgili bakan ve padişah tarafından birlikte imzalanması) kuralı getirildi
- Parlamento yetkileri artırıldı
- Padişahın fesih yetkileri sınırlandırıldı
- Yargı yetkisi bağımsız mahkemelerdedir.
- Hükümet ve Bakanlar Kurulu parlamentoya karşı sorumlu değil
- Padişah parlamentoyu feshedebilir.
- Padişahın (halife) mutlak sorumsuzluğu vardır.
- 1876-1908 (1. Meşrutiyet) dönemi, iktidarı çok sınırlandıran bir dönem değildir.

Kanunların Hazırlanmasındaki Kurullar

Meclis-i Temyiz	Günümüzdeki Yargıtay
Meclis-i Vâlâ-yı Ahkam-ı Adliye	Danışma Meclisi: Toplumsal yapıyı etkileyecek (askerlik kanunu, arazi kanunu, eyalet meclisleri nizamnamesi vd.) pek çok önemli yasa metinlerini oluşturan meclis
Şurâ-yı Devlet	Günümüzdeki Danıştay

- 1860 sonlarında: Şura-yı Devlet : kanun teknik taslaklarını hazırlardı, sonra bu görevi parlamentoya devretti.

1909 Anayasa Değişiklikleri

- Kanun tekliflerinde padişahın izin alma adımı kaldırıldı
- Bakanlar kurulu ile Meclis-i Mebusan çatışınca parlamento feshedilecekse ayan meclisine danışılmalı ve 3 ay içinde seçim yapılmalı (1914'e kadar)
- Kanunu padişahın veto yetkisi kaldırıldı, ancak kanun tasarısını geri çevirme hakkı mevcut. Bu durumda Kanun tekrar görüşülerek meclisin 2/3'ünce kabul edilirse onaylanmış olur.
- "Karşı İmza" kuralı getirildi: Bakanlar kurulunca yapılan bir işlem için 3'lü İmza: Padişah, sadrazam ve ilgili bakan
- Sansür yasaklandı
- Padişahın sürgün yetkisi kaldırıldı
- Haberleşme gizliliği hakkı getirildi
- Dernek kurma ve toplanma hakları kabul edildi

1921 Anayasası (23 Madde) [Anayasa Metni için Tıklayınız](#)

- 1876 anayasası ilga edilmediğinden halen yürürlükte
- Kısa (23 madde) ama en demokratik anayasadır
- Bir **Meclis Hükümeti** (yasama + yürütme TBMM'dedir = **KUVVETLER BİRLİĞİ**) tanımlamaktadır.
- Özgürlükler genişletildi
- "Milli Egemenlik" ilkesi geldi
- Meclis seçimi 2 yılda bir yenilenir
- **Devlet başkanı yoktur (md 9)** ama bu görevler Meclis Başkanı'ndadır
- **Yerel Katılım ve Yerel Demokrasi:** Ülke vilayet, kaza ve nahiyelere bölünmüş ve "halk iradesi" kabul edilmiştir. (md 10-23)

Öncesi Durum Özeti:

- 1919 Mayıs'ta karaya çıkan askerler 1921'de Polatlı'ya kadar gelirler.
- 16.3.1920: İngilizler tarafından Meclis-i Mebusan basılır ve İstanbul kontrol dışında kalır ve Ankara yeni direnişin merkezi haline gelir. TBMM, siyasi karargah olarak 23.4.1920'de açılır.
- Bu dönem **2 anayasalı bir geçiş dönemidir**.
- Kuvvetler birliği mecliste toplandığından meclis hükümeti adını alır.
- Bu anayasa ulusal egemenliği esas alır. (*Egemenlik ilk kez Osmanlı ailesinden Türk milletine tahsis edilmiştir*)
- Savaş döneminden dolayı, Yargı ve temel haklara ilişkin özgürlükler, bu anayasada ele alınmamıştır. 1876 anayasası yürürlükten kaldırılmamıştır. Bu anayasa 29.10.1923'e kadar rejimin adını koymadı ancak ilk madde rejimin adının Cumhuriyet olacağını (savaşın kazanılması şartına bağlı olarak) belirtir.
- Bu metin, anayasa tarihindeki tek **YUMUŞAK ANAYASA**'dır, değiştirilmesi daha yumuşak koşullara bağlanmıştır.
- Eksik bir anayasadır, ancak **çerçeve anayasa denemez**. (*Not: TBMM sitesinde bu anayasaya Çerçeve Anayasa denilmektedir: <https://anayasa.tbmm.gov.tr/1921.aspx>*) Her alan (temel hak ve özgürlükler gibi) düzenlenmemiştir.

• 29 Ekim 1923'de eklenenler: [Anayasa Metni için Tıklayınız](#)

- Hükümet şekli Cumhuriyettir. (*md 1*)
- Devlet başkanlığı (Cumhurbaşkanı) makamı ihdas edilmiş ve TBMM üyeleri arasından seçimi getirilmiştir. (*md 10-11*)
- Başbakan Cumhurbaşkanınca (meclis içinden), bakanlar başbakan tarafından (meclis içinden) seçilir. Sonra tamamı Cumhurbaşkanı tarafından Meclis onayına sunulur. (*md 12*)
- "Devletin dini İslamdır, resmi dili Türkçedir" hükmü de kabul edilmiştir. (*md 2*)

Çerçeve Anayasa: her konuyu ele alır ancak detaya girmez.

1924 Anayasası (105 Madde) [Anayasa Metni için Tıklayınız](#)

- Cumhuriyet ilanı yapıp önceki dönemdeki kargaşa geçmiş dolayısıyla daha eksiksiz anayasa hazırlamak için uygun ortam oluşmuştur. Beka sorunu ortadan kalkmıştır.
- 1921 anayasasının düzenleme yetersizliği sebebiyle hazırlanmıştır
- **KATI bir ANAYASA**'dır.
  - Anayasa değişikliği için Meclis üye tamsayısının üçte biri, kabulü için üçte ikisinin kabul oyu şartı getirilmiştir.
- "**Anayasanın Üstünlüğü**" ilkesi vardır ancak yargısal denetim yoktur.
  - **Anayasanın üstünlüğü ilkesi** dolaylı da olsa görülüyor. Ancak **anayasaya uygunluk denetimi** yapacak müessese (Anayasa Mahkemesi) tanımlanmamıştır.
  - Kanunların anayasaya uyumlu olması şartı getirilmiştir. (*md 103*)
- Meclis hükümeti ve parlamenter rejimden oluşan **karma bir hükümet sistemi** öngörmektedir. Ancak bizim şu anda alışık olduğumuz 1961 anayasası ile gelen parlamenter sistemi de yok. Doktrinde "**kuvvetlerin birliği ancak görevlerin ayrılığı yönetimi**" denir.
- **Meclis, Hükümeti her zaman denetleyebilir** ve düşürebilir (*md 7*). Ancak **Hükümetin Meclisi feshetme yetkisi bulunmamaktadır**.
- **YASAMA / YÜRÜTME:** TBMM **yasama yetkisini** kendisi kullanırken (*md 6*), **yürütme yetkisini** ancak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu eliyle kullanabilir (*md 7*)
- Bakanlar Kurulu, Hükümetin genel politikasından birlikte sorumludur (*md 46*)
- 1928'de "devletin dini İslâm'dır" ifadesi anayasadan çıkartıldı. **1937'de Laiklik ilkesi eklenmiştir**.

- **YARGI:** Yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerce kullanılması öngörülmüştür. (**Mahkemelerin bağımsızlığı** (md 53), **hakimlik teminatı** (md 54-55), **yargılamanın açıklığı** (md 58) ilkeleri geldi) Ancak yargı denetimi de henüz çok arzu edilmiyor.
- Temel hak ve özgürlükler tanımlanmıştır. Sınırları kanun belirler. (md 68)
- Yürütmenin çok önde olduğu **çoğunlukçu demokrasi** anlayışına sahip bir sistemdir. Oyu çok alan parti milli iradeye sahiptir diye düşünülür. Cumhurbaşkanı, başbakan ve hükümetin sahibi oluyor
  - parlamentonun mutlak üstünlüğü
  - anayasa yargısının benimsenmemesi
  - tek meclisli parlamento
  - Merkeziyetçi yönetim
- Düzenlene hak ve hürriyetler:
  - Eşitlik ilkesi (md.69)
  - kişi hürriyeti ve kişi güvenliği (md.72)
  - işkence, eziyet, müsadere ve angarya yasağı (md.73)
  - din ve vicdan hürriyeti (md.75)
  - konut dokunulmazlığı (md.76)
  - basın hürriyeti (md.77)
  - seyahat hürriyeti (md.78)
  - sözleşme hürriyeti
  - çalışma hürriyeti
  - mülkiyet hakkı
  - toplanma hürriyeti
  - dernek ve şirket kurma hakkı (md.79)
  - eğitim ve öğretim hürriyeti (md.80)
  - haberleşmenin gizliliği (md.81)
  - dilekçe hakkı (md.82)
  - kanuni hâkim güvencesi (md.83)
  - vergi ödevi (md.84)
  - seçme ve seçilme hakkı (md.10,11)
  - vatandaşlık hakkı (md.88)
  - devlet memurluğuna girme hakkı (md.92)
  - >>> **Sosyal haklara yer vermemiştir.**

1924-1945 arasında tek partili dönemde uygulanmaya başlamış sonra çok partili dönemde de (1946 - 1960) kullanılmıştır.

1950'ye kadar CHP iktidarda idi. 1950 ve 54 seçimlerinde demokrat parti başa geçti.

1961 Anayasası (157 Madde) [Anayasa Metni için Tıklayınız](#)

- Temsilciler Meclisi ve Milli Birlik Komitesi ile üniversitelerden gelen taslaklarla bir anayasa hazırlandı. Halk oylamasında %61.7 oranla kabul edildi. (09.07.1961)
- Askeri müdahale (27 Mayıs 1960) anayasası olsa da:
  - **Temel hak ve özgürlükleri** zenginleştiren,
  - **Demokratikliğe** ve **laikliğe** daha vurgu yapan,
  - **Sosyal Devlet** vurgusunu ilk kez dile getiren,
  - Yürütme ve yasama arasındaki dengeleri güçlendiren bir anayasa olarak karşımıza çıkıyor.
- **Anayasanın üstünlüğü** ilkesi açıkça belirtilmiştir. (md.8)
- **Katı** bir anayasadır.
- Düzenleyici nitelikte ayrıntılı bir anayasa (ek maddeler hariç 157 madde)
- Öne çıkan yürütmenin diğer erklerle risk oluşturması halinde kontrolün sağlanmasını hedefleyen bir yapı oluşturulmuştur. Bu sebeple, Yargı bağımsızlığını ve hakimlik teminatını sağlamak için **Yüksek Hakimler Kurulu** getirilmiştir.

- **Anayasa Mahkemesi** kurulması öngörülmüştür.
- **Tabii Hakim İlkesi**: Olaya karışmış kişilere göre tayin edilen bir yargıcın belirlenmesinin tersi bir prensiptir. Kanuni yargı olarak adlandırılabilir. Tabii hakim yargılamayı yapacak makamın ve hakimin yargılama konusundan çok önceki bir tarihte kanunla tayin edilmesidir, bu bir hukuksal güvencedir. Mahkemenin ve hakimin kendisi ve oluşan olay için kurulmadığını gösterir ve güvenin tesis edilmesine katkı sağlar.
- Bu anayasa tabii hakim ilkesini öne çıkardı ancak 1971 müdahalesinde süreç **kanuni hakim** (olaydan sonra olacak şekilde ve kişiye özel olarak mahkeme kurulması ve hakim atanması gerçekleştiğinden suistimale açıktır) şekline dönüştürüldü.
- **Kuvvetler ayrılığı** kapsamında Milet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosundan oluşan **çift-meclisli bir parlamento** oluşturulmuştur.
- Cumhurbaşkanı asıl icra oranı değildir, halk değil parlamento seçer. Asıl **yürütme makamı** Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Bakanlardır.
- Üniversitelere idari ve bilimsel özerklik getirildi.
- TRT'ye özerklik getirildi.
- Yerel yönetimleri öngörmeye başladı - **yerel yönetim ilkesi**
- **Çoğulculuk yapısı** getirilmiştir: Sendika faaliyeti, meslek kurma, meslek kuruluşları, kamu kurumu niteliğinde meslek örgütleri getirilmiştir.
- **Sosyal haklar** düzenleyen ilk anayasadır.
- Kişi hak ve hürriyetleri ile siyasi hakları genişletip güçlendirmiştir

1971-1973 ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ

- 12 Mart'ta 1971'deki askeri muhtıra sonrası hazırlandı.
- 1961 anayasasının temel felsefesine tamamen ters düzenlemeler yapılmış, **yürütme tekrar güçlendirilmiştir**.
- **KHK yetkisi getirildi** ve bu yetki Bakanlar Kurulu'na verilerek yürütmeye ilişkin ciddi bir hareket alanı oluşturuldu.
- **Kanuni Hakim** kavramı getirildi. Tabii yargı yerine kanuni yargı yolu ilkesi getirildi.
- Askeri personelin idari işlemlerinin denetimi Danıştay'dan alındı. **Askeri Yüksek İdare Mahkemesi** açıldı.
- Devlet memurlarına **sendika yasağı** getirildi.
- **Devlet Güvenlik Mahkemesi** getirildi.
- **TRT özerkliği kaldırıldı**.
- **Üniversite özerkliği** daraltıldı.
- Yürütme güçlendirildi.
- Özgürlükler yavaş yavaş daraltıldı, yargı bağımsızlığı ve temel hak ve hürriyetlere kısıtlamalar getirildi. 1982 anayasasında bu eğilim daha da yoğun olarak devam ettirildi.

1982 Anayasası (177 Madde) [Anayasa Metni için Tıklayınız](#) - [En Son Versiyon için Tıklayınız](#)

- Ayrıntılı ve **kati** bir anayasadır.
- 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden ardından hazırlanmıştır.
- Hazırlığında Danışma Meclisi ve Milli Güvenlik Konseyi'nden oluşan kurucu meclis yer almıştır. Referandumda % 91.4 oyla halk tarafından onaylanmıştır.
- 177 Madde ve geçici maddeler vardır.
- Otoriteyi arttırmış, **devleti bireye karşı korumaya** yönelmiştir.
- Cumhurbaşkanı biraz daha fazla yetki sunuluyor
- Olumlu yan: Rasyonelleştirici mekanizmalar getirilmiştir:
  - Toplanma yeter sayısı düşürüldü
  - grup kurma sayısı artırıldı
- Çoğulculuk kaldırılmıyor ama katılıma engelleyici hükümler var (yurt içi örgütlenme zorlaştırılmış, gençlik ve kadın kolları kaldırılmış vs.)

- 2017 yılında yapılan değişlikle Başkanlık sistemine geçilmesi kabul edilmiştir.

Çoğulculuk: İktidara gelmiş bir grubun birbiri yerine geçecek kamusal politikaların tek bir merkezden düzenlenmemesi, o politikalar dışındaki farklı tercihlerin toplum içinde çeşitli kuruluşlar (sendika, stk..) ve iktidar odakları tarafından savunulabilmesi: Çok renkliliği ifade eder.

Bugünkü yasama sürecinde, Kanunlar bir kere görüşülür, anayasa değişlikleri ise 48 saat ara ile 2 kez görüşülür.

ÜNİTE 2: Devletin Temel Nitelikleri

Sekülerizm : Toplumda ahiretten ve diğer dinî, ruhanî meselelerden ziyade dünya hayatına odaklanması yönündeki hareket. TDK (<https://sozluk.gov.tr/>), sekülerizm (*sekularizm*) kavramına karşılık olarak “dünyacılık” sözcüğünü önermiştir. **Seküler** kelimesi, dünyevi olanı belirtir ve dünyanın nesnel halinin göz önünde tutulması demektir.

Monarşi: Hakimiyetin sadece bir iradede olduğu ve bu iradenin kullanılma yetkisinin seçilmiş bir ailenin bir bireyinde olduğu, bu iradenin sonrasında aynı ailede alt nesillere geçtiği yönetim anlayışı

Cumhuriyet:

(Dar anlamda) Hukuki olarak monarşi olmayan devlet - yönetim şekli

(Geniş anlamda) demokrasi ile özdeş bir kavram, egemenliğin halka ait olduğu ve yöneticilerin dönemsel olarak seçimle belirlendiği rejim

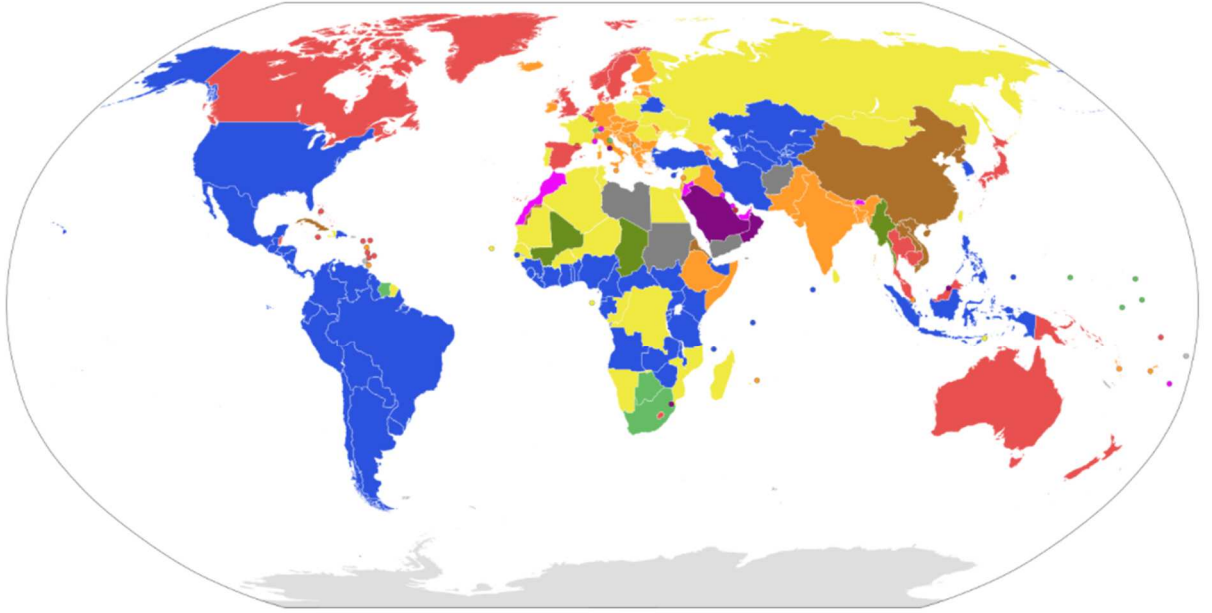
Cumhuriyet = demokrasi değil çünkü demokratik kuralların işlediği **meşrutî monarşiler** de mevcut (İngiltere, Hollanda, Danimarka, İspanya, ...) Yargı bağımsızlığı işler, hukuki kurallar olgunlaşmıştır, egemenlik sembolik de olsa kraliyet ailesindedir.

Almanya, İtalya, Fransa ise cumhuriyetle yönetilir.

Suudi Arabistan ise meşrutî olmayan bir **mutlak monarşidir**, demokratik DEĞİLDİR, bir parlamento yoktur. Kral idaresindedir.

Yönetim biçimlerine göre ülkeler listesi:

Lejant [değiştir | kaynağı değiştir]

- **Başkanlık sistemli cumhuriyet:** Devlet başkanı aynı zamanda olarak hükümet başkanıdır ve yasama organından bağımsızdır
- **Yarı başkanlık sistemli cumhuriyet:** Devlet başkanının bazı yürütme yetkileri vardır ve yasama organından bağımsızdır, kalan yürütme gücü, parlamentonun güvenine tabi olan hükümete verilmiştir
- **Yasama organı tarafından aday gösterilen veya seçilen bir yürütme başkanlığına sahip cumhuriyet:** Cumhurbaşkanı hem devletin hem de hükümetin başıdır; cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere bakanlıklar, parlamentonun güvenine tabi olabilir veya olmayabilir
- **Sembolik bir cumhurbaşkanı bulunan parlamenter cumhuriyetler:** Cumhurbaşkanı semboliktir; hükümet parlamentonun güvenine tabidir
- **Anayasal monarşi:** Devletin başında gücünü diğer kurumlara paylaşan hükümdar bulunur
- **Anayasal parlamenter monarşi:** Devletin başında sembolik hükümdar bulunur; hükümet parlamentonun güvenine tabidir
- **Mutlak monarşi:** Devletin başında tüm yetkilere sahip mutlak hükümdar bulunur
- **Tek parti devleti:** Devlet başkanı sembolik ya da icracı olabilir; güç anayasal olarak tek bir siyasi harekete tabidir
- **Mevcut rejime anayasal olarak tanımlanmış bir dayanak yok**

Not: bu tablo *de jure* olarak yönetim biçimlerini gösterir, *de facto* demokrasi derecesini göstermez. Anayasal cumhuriyet olan birçok devlet pratikte otoriter devlet olarak yönetilmektedir.

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Y%C3%B6netim_bicimlerine_g%C3%B6re_%C3%Bclkeler_listesi (23.08.2021)

Cumhuriyetçilik

Cumhuriyette Temel özellikler:

- Egemenlik ulusa aittir.
- Yönetici katman seçimle gelir.
- **Eşitlik** ilkesi (*yöneten ile yönetilen arasındaki hukuksal eşitlik*) esastır.

Anayasadaki Diğer Esaslar (*Cumhuriyetin Nitelikleri: 2. Md*):

- İnsan haklarına saygılıdır, sosyal bir devlettir.
- Madde başlangıcı, "Toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı..." çok somut ve net ifadeler değil. Sonraki kavramlar: insan haklarına bağlı, laik, demokratik, sosyal hukuk devleti, başlangıçta yer alan ilkeler
  - **Başlangıç metinleri** Dibace (Girizgah), zorunlu metinler değildir. Ancak 1961 ve 1982 anayasalarında yer alır. Burada, anayasayı yapan ekibin hangi sebeplere ve siyasi felsefeye dayalı olarak yaptığını açıklamaya çalıştığı, edebi üsluplu metinlerdir. Ancak, Doktrin bu metni hukuki değer anlamında öteki kuralların yorumlanmasında yardımcı metin olarak değerlendirir. (Ancak **176. madde**, anayasaya dahil olduğunu ifade eder. Bu yüzden Anayasa Mahkemesi bu metni ölçü olarak almaktadır.)

- Bu metinde **ölçü norm** olarak ele alınabilecek ilkeler: laiklik, Atatürk milliyetçiliği, kuvvetler ayrılığı, devletin ülkesi ve milletin bölünmezliği
- Madde 3: Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, başkenti ve marşı
- Cumhuriyet, demokratik bir yönetime geçiş için siyasi ve hukuki altyapıyı oluşturur ama her cumhuriyet demokratik olmayabilir (İran: Şeriat, SSCB: Komünist, Çin: Baskıcı)

İdari / Siyasi Yapılanma Çeşitleri: Üniter Devlet/Federal Devlet

Üniter Devlet

Tek anayasa vardır. Yargı, Yürütme ve Yasama organı ile yönetim tek noktadadır. Tek parlamento vardır ve tüm ülkede kararları aynı şekilde uygulanır.

Federal Devlet

75 civarı federasyon olarak örgütlenmiş devlet (Kanada, Almanya, ABD, Rusya .-.) vardır. **Federasyonun merkez** (başkent teşkilatına **Federal Devlet** denir: Örnek ABD'de Washington DC) yapısı ve **eyaletler** (**Federe Devlet**) yapılanması vardır.

- Her federe devletin (Örnek California eyaletinin) kendine ait kurucu anayasası, parlamentosu, yürütme organı vardır.
- Federe devletin başkanı VALİ'dir, ABD BAŞKANI ise federasyonun başkanıdır. Anayasa ise, federasyon ve federe devletlerin yetkilerini belirler.
- Federasyonda çift meclis vardır . Bir kanatta **SENATO** (Her eyaleti temsilen 2 kişi olmak üzere 100 kişi) ve 438 milletvekilinden oluşan ve halkı temsil eden **TEMSİLCİLER MECLİSİ** vardır.

KONGRE: Temsilciler Meclisi ile senatonun ikisine (iki kamara) birden verilen üst kavramdır.

*** 1876 Kanuni Esasiye'de **MECLİS-I UMUMİ** benzer yapıdadır. Meclis-Ayan ve Meclis-i Mebusan

*** 1961 Anayasasında da PARLAMENTO TBMM olarak geçer ancak Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi'nden oluşmakta idi.

FEDERALİZM: Anayasa ile oluşturulan ve belli devlet faaliyetlerinin (*yasama, yürütme, yargı*) bölgesel (federe) devlet ile merkezi (federasyon) devlet arasında bölündüğü siyasal kavram.

FEDERALİZM: Devlet faaliyetlerinin, bölgesel yönetimlerle bir merkezi yönetim arasında, her yönetim türünün bazı faaliyetler hakkında kesin kararlar verebileceği biçimde bölündüğü bir siyasal örgütlenme tarzı

Federalizm'de Bulunması Gereken İkincil Özellikler:

- Yazılı Anayasa: sert anayasa – Örnek: 50 eyaletten 38'i anayasa değişikliğini kabul etmeli
- İki meclisli yapı
- Federasyonu oluşturan kurucu birimlerin federal anayasanın değiştirilmesine katılma ve kendi anayasalarını tek taraflı olarak değiştirebilme hakları
- Kurucu birimlerin federal mecliste eşit veya oranlarının üzerinde temsil edilmesi
- Yerinden yönetim

Federasyon:

- a. Birleşerek oluşabilir. (Örnek ABD'de 13 koloni bir araya gelerek bir ABD devletini federasyon yapısında oluşturmuştur).
- b. Ayrılarak oluşabilir (Belçika gibi, önceden üniter yapıda iken sonradan siyasi, sosyolojik, ekonomik nedenlerle ayrışması. 1993'e kadar Belçika üniter idi)

Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet

Objektif Milliyetçilik Anlayışı: Irk, din ve dil birliğine sahip anlayış

Subjektif Milliyetçilik Anlayışı: Bir arada yaşama ve var olma isteği, bir ideal birliği, birleştirici duyguların önde olduğu anlayış

Zengin hatıra mirası (Tarihsel kültür birlikteliği)

Kader, kıvanç ve tasa ortaklığı

Ortak bir arada yaşama arzusu

Bu mirasın korunmasında iradelerde ortaklaşma

Laik Devlet

Temel Unsurlar:

- Din hürriyeti
  - İnanç Hürriyeti *"Herkes vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14'üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz"* (AY md 24)
- İbadet Hürriyeti
  - Din ve devlet işlerinin (iki taraflı) ayrılığı
  - Devletin resmî dini bulunmaz ve devlet bütün dinlerin mensuplarına eşit davranır

Demokratik Devlet

Demokrasi: Halk Yönetimi

Demos: Halk

Kratein: Yönetmek

Demokrasinin Kurumları

1. Özgür ve düzenli seçimler
2. Siyasi çoğulculuk ve yarışma (çok partili siyasal hayat)
3. Temel hak ve hürriyetler
4. Çoğunluk yönetimi ve azınlık hakları
5. Seçilmişlerin üstünlüğü

Temel Unsurlar

Özgür ve düzenli seçimler

Çok partili siyasal hayat

Temel hak ve hürriyetler

Özgür ve Düzenli Seçimler

Seçimlerin Serbestliği İlkesi

Seçim koşulları:

AY md. 67: Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları

"Vatandaşlar kanunda (seçim kanunu ve ilgili kanunlar) gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir."

"Seçimler ve halk oylaması serbest (istediğin adaya/partiye oy verebilmek, bu konuda baskıya uğramamak), eşit (her oy 1 ve eşit değerdedir), gizli (serbest iradenin sağlıklı yansiyabilmesi)

için oyun kabin içinde bir zarfa konulması ve görülmemesi), *tek dereceli* (sayımlardan sonra seçimin kazananın bir kerede belli olması, ikinci bir oylama aşaması gerekmemesi), *genel oy* (herhangi bir kısıtlama olmaksızın seçmen olma şartını taşıyan herkesin oy kullanabilmesi: TR'de 1930'da muhtarlık 1934'de milletvekilli seçimi olarak yıllarda başladı, Fransa 1946 İsviçre 1970'lerde), *açık sayım* (oyun tasnifinin herkese açık olması) ve *döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında* (1982 anayasası 79. md'ye göre YSK) yapılır"

Genel Oy İlkesi

Halk Oylaması: Türkiye'de sadece anayasa değişikliklerine ilişkin bir kanun çıkacağı zaman halkın görüşüne başvurulmasıdır.

Seçmen Olabilme Şartları

- Vatandaş olmak
- 18 yaşını doldurmuş olmak
- Seçmen kütüğüne kayıtlı olunması
- Akli melekelerin yerinde olması
- Kısıtlılık hali olmaması

Eşit Oy İlkesi

Her seçmen tek bir oya sahiptir

Tek Dereceli Seçim İlkesi

Seçmenler temsilcileri doğrudan doğruya seçerler

Gizli Oy İlkesi

Oyun gizli olarak verilmesi ilkesi, seçmenin iradesini serbestçe ve her türlü baskıdan uzak biçimde ortaya koymasını sağlar.

(STHK md. 75,76, 92,93)

- Seçmen oyunu içerisi dışarıdan gözetlenemeyecek şekilde kapalı oy verme yerinde kullanılır.
- Bir seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça kimse oraya giremez.

Açık Seçim ve Döküm İlkesi

Oy verme işleminin tamamlanmasından sonra oyların sayımının ve dökümünün aleni (kamuya açık) olarak yapılmasıdır.

Seçimlerin Yargı Organlarının Yönetim ve Denetiminde Yapılması İlkesi

AY md. 79 Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

"Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir merciye başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler. Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.”

Siyasi Partiler: 1961 anayasası ile yarı kamusal nitelikte tüzel kişiliklerdir.

- **AMAÇ YASAKLARI:** **AY md. 68** (IV. fıkra) partilere ilişkin amaç yasaklarını söyler. Partiler bunlara aykırı işler yapamaz. *“Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.”*
- **KAPATILMA:** Kapatma davası açma yetkisi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına aittir. Partinin ayrıca odak haline gelmesi (parti ısrarlı ve sürekli biçimde ve en üst seviyeden en alt seviyeye kadar yaygınlaşacak şekilde amaç yasaklarını yapma konusunda eylemi olmalı ve partinin yetkili organlarının bunu desteklemesi ya da görmezden gelmesi, kongre, parti genel başkanı ya da MKYK tarafından veya partinin meclis grubu tarafından zinnen ya da açıkça benimsenmesi halinde odak haline geldiği kabul edilir) gerekir. Savcılığın bu yöndeki iddianamesine göre **Anayasa Mahkemesi Genel Kurul'u** toplayarak bu konuda Anayasa 149. maddeye göre (3'te 2 çoğunluğa göre) kararı verir. Kapatma yerine devlet yardımından kısmen ya da tamamen mahrumiyet gibi karar da verilebilir.
- **SİYASİ PARTİLERİN UYACAKLARI ESASLAR:** **AY md. 69**
- **MALİ DENETİM:** Partilerin mali denetimini Anayasa Mahkemesi yapar ve Sayıştay'ın teknik uzmanlığından yardım alır.

Hukuk Devleti

Hukuk devleti, devletin bütün eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına dayandığı (mevzuata dayanması ve yargısal denetime tabi olması) ve vatandaşların hukuki güvence içinde bulunduğu (başlarına gelecek her şeyi önceden öngörebildiği, kişi ve koşula göre insiyatfin kullanılmadığı, keyfiliğin olmadığı, koşulların önceden belirlenip herkese duyurulduğu bir yaşam) sistem

Pozitif hukuk: Devletin yetkili organları tarafından konulmuş ve yürürlükte bulunan hukuk kurallarının bütünü

Genellik İlkesi

- Kurallar herkese uygulanmalıdır.
- Kurallar geçmişe yürümemelidir. Kurallar ilan edildikten sonraki dönemde uygulanmalıdır.
- Kurallar açık ve seçik net olarak anlaşılmalıdır.
- Kurallar tutarlılık içermelidir.
- Kurallar uyulabilir ve uygulanabilir olmalıdır.
- Kurallar bir başka kural ile değiştirilmediği sürece süreklilik içinde olmalıdır.
- İlan edilen kurallar devlet tarafından işleme tabi tutulduğunda çelişki içermemelidir.

Hukuk Devletinin Gereklere

- Devlet organlarının hukuka bağlı olması
- Birey hak ve hürriyetlerinin tanınması ve korunması

- Bireylerin hukuki güvenlik içinde olması

Hukuk Devletin Sağlamanın Mekanizmaları

- Yasama ve yürütme işlemlerinin yargısal denetimi
  - Yasama işlemlerinin yargısal denetimi
  - Yürütme işlemlerinin yargısal denetimi
  - Yargı bağımsızlığı
- Diğer hak arama yolları
  - Dilekçe hakkı
  - Bilgi edinme hakkı
  - Kamu denetçisine başvurma hakkı
  - İdari başvuru
  - ...

AY md 37 ve 38:

Kanuni hakim güvencesi Madde 37 – “Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.”

Suç ve cezalara ilişkin esaslar Madde 38 – “Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur. Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılmaz (**Masumiyet Karinesi**). Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez. Ceza sorumluluğu şahsidir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.) Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md; Mülga fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) (Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez. İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaşı, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.”

Sosyal Devlet

Sosyal Devlet: Devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak için sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve gerekli gören anlayış

Hukuk devletinde belirtilen hakların kullanılabilmesi için, asgari yaşam standardının olması, sosyo-ekonomik yeterlilik elde edilmiş olması gerekir. Bu da liberal devlet felsefesi (*devlet küçülsün ve yargı dışında hiçbir şeye karışmasın*) anlayışına tepki olarak "devlet o kadar yetkisiz olmasın, sosyal yaşamdaki sınıflar arası keskin farklılaşmaları törpülesin ve burada oluşabilecek kutuplaşmaları engelleyebilsin" görüşü önem kazanmıştır.

Sosyal devlet:

- vatandaşlarının sosyal durumlarıyla, refahlarıyla ilgilenir

- Onlara insan haysiyetine yakışır asgari bir yaşama düzeyi sağlayabilmek için gerekli sosyal yardım tedbirlerini alır ve geliştirir
- Millî gelirin bireyler arasında adaletli ve dengeli bir şekilde dağılmasını sağlayacak tedbirleri alır
- Kişilere sosyal haklar tanır ve bunları gerçekleştirir

Sosyal devlet, sosyalist devlet demek değildir. (Sosyalist devlette serbest piyasa ekonomisi yoktur, üretim araçlarının tamamı devlettedir ve ekonomi merkezi planlamaya dayanır.)

AY md 5 - Devletin temel amaç ve görevleri

“Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”

Sosyal devlet yapısında önce sosyal güvenlik sistemi kurulmalı ve asgari yaşam düzeyi devlet tarafından sağlanmalıdır.

Sosyal Devlet Gerçekleştirme Araçları

- Bireylere insan onuruna yakışır asgari bir hayat düzeni sağlamaya yönelik temel sosyal hakların tanınması ve gerçekleştirilmesi
- Temel Sosyal Haklar
  - Çalışma Hakkı
  - Adil Ücret Hakkı
  - Sosyal Güvenlik Hakkı
  - Konut Hakkı
  - Sağlık Hakkı
  - Eğitim Hakkı
- Sosyal hakların sınırı: *“Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.” (AY md 65)*
- Milli gelirin adaletli ve dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlamaya yönelik tedbirler
  - Vergi Adaletinin Sağlanması (kazanç ile orantılı: **AY md 73**)
  - Kamulaştırma (**AY md 46**)
  - Devletleştirme (**AY md 47**)
  - Toprak Reformu (**AY md 44**)
  - Planlama (**AY md 166**)

AY md 44 - Toprak Mülkiyeti

“Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tesbit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.”

AY md 46 - Kamulaştırma

“Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını,

kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir”

AY md 47 - Devletleştirme ve Özelleştirme

“Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.”

AY md 73 - Vergi Ödevi

“Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.”

AY md 166 - Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey

“Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir. Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir. Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/23 md.) Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.”

Eşitlik

- Bireyler açısından bir temel haktır
- Devlet organları ve idare makamları açısından uyulması zorunlu olan ve devlet yönetimine egemen temel bir ilkedir

AY md 10 - Kanun önünde eşitlik

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

ÜNİTE 3: Temel Hak ve Hürriyetler

Genel Olarak Temel Hak ve Hürriyetler

Hak: Hukuk tarafından kişiye tanınmış olan ve belli bir şeyin yerine getirilmesini içeren isteme yetkisi

Hürriyet: Başkalarına zarar vermemek şartıyla bireyin bir şeyi yapıp yapmamaya ya da belli bir şekilde davranıp davranmamaya kendi iradesiyle karar vermesi ve kararının gereklerini yerine getirirken başkaları tarafından engellenmemesi

İnsan Hakları: Bütün insanların sahip olduğu kabul edilen ya da hukuk tarafından herkese tanınması gerektiğine inanılan ideal haklar ve hürriyetler bütünü

Kamu Hürriyetleri: Anayasa ile tanınan hak ve hürriyetler

İnsan Hakları (Tasnif: Jellinek)

- **Negatif Statü Hakları (kişi hakları):** kişinin devlet tarafından ihlal edilmemesi ve dokunulmaması gereken özel alanının sınırlarını belirleyen, **yaşama hakkı, din ve vicdan hürriyeti, düşünce hürriyeti, kişi dokunulmazlığı, konut dokunulmazlığı** ve **işkence yasağı** gibi hürriyetlerdir.
Akılda Kalsın: *Bu haklar nitelikleri gereği kendiliğinden ya da kişinin kendisi tarafından gerçekleştirilen haklardır. Bu hakların gerçekleşmesi için devletin bir şey yapmasına gerek yoktur ancak devlet üçüncü kişilerden gelecek müdahaleleri durdurmakla yükümlüdür.*
- **Pozitif Statü Hakları (sosyal ve ekonomik haklar):** Devlete olumlu bir davranışta bulunma ve hizmet etme, katkı sağlama ve yardımda bulunma yükümlülüğü ve sosyal alanda belli ödevler ve fonksiyonlar yükleyen, **sağlık hakkı, öğrenim hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı ve konut hakkı** gibi haklardır.
- **Aktif Statü Hakları (siyasal haklar):** Kişilerin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır: **Oy kullanma, Siyasi parti kurma, partilere girme, kamu hizmetlerine girme, dilekçe hakkı ve vatandaşlık hakları**

Kuşaklar:

- **Birinci kuşak:** insan kişiliğinin korunmasına ilişkin **medeni ve siyasal haklar**
- **ikinci kuşak:** insanın onur içinde yaşamasını amaçlayan **ekonomik, sosyal ve kültürel haklar**
- **üçüncü kuşak:** insanın uygun çevrede ve barış içinde yaşamasını amaçlayan **dayanışma hakları**

1982 Anayasası'nın Temel Hak ve Hürriyete Yaklaşımı

AY md 5 – Devletin temel amaç ve görevleri

"... kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

Pozitivist Hak Anlayışı: Pozitivist anlayışa göre, hukukun tanımadığı ve korumadığı bir temel hak ve hürriyetin bireylere sağlayabileceği herhangi bir güvence yoktur.

1982 Anayasası'nın Temel Hak ve Hürriyetleri Sınıflandırması

"Kişinin Hakları ve Ödevleri": (AY md 17-40) kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı; zorla çalıştırma yasağı; kişi hürriyeti ve güvenliği; özel hayatın gizliliği; konut dokunulmazlığı; haberleşme hürriyeti; yerleşme ve seyahat hürriyeti; din ve vicdan hürriyeti; düşünce ve kanaat hürriyeti; düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti; bilim ve sanat hürriyeti; basın hürriyeti; dernek kurma hürriyeti; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı; mülkiyet hakkı; hak arama hürriyeti; kanuni hâkim güvencesi; suç ve cezalara ilişkin esaslar; ispat hakkı; ve temel hak ve hürriyetlerin korunması

"Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" : (AY md 41-65) ailenin korunması ve çocuk hakları; eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi; çalışma ve sözleşme hürriyeti; dinlenme hakkı; sendika kurma

hakkı; sendikal faaliyet; toplu iş sözleşmesi; grev hakkı ve lokavt; ücrette adalet; sağlık, çevre ve konut hakkı; sosyal güvenlik hakkı

“**Siyasi Haklar ve Ödevler**”: (AY md 66-74) vatandaşlık; seçme ve seçilme hakları; siyasi partiler ve siyasi faaliyetlerle ilgili haklar; kamu hizmetlerine girme hakkı; vatan hizmeti hakkı ve ödevi; vergi ödevi; dilekçe hakkı

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması

- Objektif (nesnel) Sınırlar
  - Anayasada belirtilmiş olmasa bile bazı hak ve hürriyetlerin kendi niteliklerinden doğan, başka bir ifadeyle “eşyanın tabiatında mevcut” olan sınırları
- Anayasal Sınırlar
- Yasama Organınca Sınırlandırılması
  - ✓ Sınırlama kanunla yapılmalıdır.
  - ✓ Sınırlama Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere dayanmalı ve öngörüldüğü amaç dışında kullanılmamalıdır.
  - ✓ Sınırlama Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmalıdır.
  - ✓ Sınırlama demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine uygun olmalıdır.
  - ✓ Sınırlama, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunmamalıdır.
  - ✓ Sınırlama ölçülülük ilkesine uygun olmalı, yani makul, dengeli ve kabul edilebilir bir dereceyi aşmamalıdır.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Ulusal Düzeyde Koruma

- Yürütme işlemlerinin yargısal denetimi
  - “hak arama hürriyeti” (m.36)
  - yürütme işlemlerinin yargısal denetimi (m.125)
- Anayasa yargısı
- Bağımsız idarî kurumlar aracılığıyla koruma
  - 1) “İletişim ve enformasyon” alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, RTÜK)
  - 2) “Piyasa ekonomisi” alanıyla ilgili kurumlar (örneğin, Rekabet Kurulu)
  - 3) İdareyi denetlemekle görevli “ombudsman (kamu denetçisi)” ve “arabulucu” kurumlar: Kamu Denetçiliği Kurumu, Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

Uluslararası Düzeyde Koruma

- Birleşmiş Milletler Teşkilatı
- Avrupa Konseyi
  - AİHM: İç hukuk yolları tükettikten sonra nihai karardan sonra **6 ay içinde** (15 nolu protokolü onaylayan ülkeler için [*Türkiye onaylamıştır*] 4 ay) başvurulmalıdır.
  - AİHM kararlarının ülkemizde uygulanması: yargılamanın yenilenmesi yöntemi

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılmaması

AY md 14 - Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması

“Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbiri, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.”

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

AY md 15 - Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

"Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz."

ÜNİTE 4: Hükümet Sistemi ve Devletin Hukuki Fonksiyonları

Hükümet Sistemleri

Başkanlık Sistemi

- **Tipik modeller:** ABD, Kosta Rika, Venezüella, Kolombiya, Peru, Filipinler, Arjantin, Uruguay, Brezilya, Şili, ...
- Sert kuvvetler ayrılığı ilkesi
- Yasama: Parlamento
- Yürütme: başkan
- Başbakan yoktur
- ❖ Türkiye: Parlamento veya başkan seçimlerin birlikte yenilenmesine karar verebilir
- ❖ Diğer Ülkeler: yürütme (başkan) ya da yasama (parlamento) birbirlerini feshedemez
- Bazı yönleriyle çoğunlukçu demokrasi bazı yönleriyle çoğulcu demokrasi modeline yakındır
- ABD - Kontrol ve Denge Sistemi:
  - Yürütmenin bazı işlemleri Senato onayına bağlıdır
  - Başkan kanunları veto edebilir
  - Bütçeyi parlamento onaylamazsa hükümet bütçesiz kalır

Parlamente Hükümet Sistemi (Kabine Hükümeti)

- **Tipik modeller:** Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Almanya, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç, İngiltere, ...
- Hükümet yasama organına karşı sorumludur ve onun güvenine dayalıdır.
- Devlet başkanı meclisi feshedebilir.
- Yürütme 2 başlı: Cumhurbaşkanı ve Başbakan / Bakanlar Kurulu
- Devlet başkanının siyasi sorumluluğu yoktur, görevine son verilemez.
- Başbakan yasama organı içinden seçilir --> Aynı kişi (Bakan) hem yasama hem yürütmede görev alabilir
- Başbakan ve kabine kolektif bir yürütme organıdır.

Meclis Hükümeti Sistemi

- Kuvvetler birliği ve meclisin üstünlüğü ilkesine dayanır
- Yasama ve yürütme yetkileri Meclis'tedir
- Federal Meclis 2 meclisten (Ulusal Meclis ve Devletler Meclisi) oluşur
- Federal Konsey, Meclis adına yürütme görevini üstlenir.
- Yürütme organının Meclis üzerinde (fesih dahil) hiçbir yetkisi yoktur
- Devlet Başkanlığı makamı yoktur
- Muhalefet kurumu yoktur

Yarıbaşkanlık Sistemi (Melez Rejim)

- **Tipik modeller:** Avustralya
- Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir ve önemli anayasal yetkileri vardır
- Parlamenter sistem (başbakan ve bakanlar kurulu) mevcuttur

Türk Hükümet Sistemi

- 2014'e kadar parlamenter sistem
- 2014-2018 arası yarı başkanlık sistemi
- 2018 sonrası başkanlık sistemi
  - Cumhurbaşkanının cezai ve hukuki sorumluluğu vardır
  - Bütçe kanunu dışında cumhurbaşkanı veya bakanlar meclise kanun teklifi sunamaz
  - Cumhurbaşkanının halka karşı siyasal sorumluluğu (seçimler) vardır
  - Başkanlık sisteminden farklılıklar:
    - TBMM ve cumhurbaşkanı eşzamanlı seçilir (5 yıl)
    - Yasama ve yürüme arasında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü yoktur. (Erken seçime götürebilirler)
    - Cumhurbaşkanı 2 turla, ilk turda seçilemezse en çok oy alan 2 aday arasından seçilir.
    - Bütçe TBMM tarafından kabul edilmezse önceki yıl bütçesi belli artışla uygulanabilir.

Devletin Hukuki Fonksiyonları

Yasama
Yürütme
Yargı

Fonksiyon Tanımlama Kriterleri

- **Maddi Kriter:** devletin hukuki fonksiyonlarının tasnifini, bu fonksiyonların yerine getirilmesinde başvurulan işlemlerin hukuki mahiyetine göre yapmaktadır.
  - Kural işlem
  - Subjektif işlem
  - Yargı işlemi

yasama fonksiyonu, kural koymak, yani kişisel olmayan (gayrişahsî), genel, sürekli ve objektif işlemler yapmaktır.

Örnek: kanunlar, iç tüzükler, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri

yürütme (idare) fonksiyonu, kişisel, somut ve subjektif işlemler yapılmasını ifade eder.

Örnek: Bir memurun atanması, bir binaya ruhsat verilmesi, ...

yargı fonksiyonu, hukuki uyuşmazlıkların çözümlenmesi ve hukuka aykırılık iddialarının karara bağlanması anlamına gelir.

- **Şekli-Organik Kriter:** devletin hukuki fonksiyonlarını bu fonksiyonları yerine getiren organa ve yapılış şekillerine göre tasnif etmektedir.

yasama fonksiyonu, yasama organı tarafından yapılan işlemleri, (TBMM tarafından çıkarılan kanunlar)

yürütme fonksiyonu, yürütme organı tarafından yapılan işlemleri, (Cumhurbaşkanlığı kararnameleri)

yargı fonksiyonu, yargı organı tarafından yapılan işlemleri ifade eder. (yargı kararları)

ÜNİTE 5: Yasama

Yasama Fonksiyonu

Maddi Tanım: genel, sürekli, objektif ve kişisel olmayan işlemler yapmak, yani kural koymak
Şekli Tanım: yasama organı tarafından yasama usullerine uygun olarak yapılan bütün işlemler
Anayasa Hukuku Bakımından: TBMM'nin yasama usullerine uygun olarak yaptığı işlemler

Yasama Yetkisi: TBMM'nin kanun yapma ve parlamento kararları alma yetkisi

AY md 7 – Yasama yetkisi : “*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez*”

Doğurduğu Hukuki Sonuçlara Göre İdari İşlemlerin Sınıflandırılması

- **Düzenleyici İşlemler (Kural İşlem)** Soyut ve genel kural koyan, bir kez uygulanmakla tükenmeyen, gayri şahsi, muhataplarını bir kategori olarak ele alan işlemlerdir: "65 yaşını dolduranlar emekliye ayrılır" kuralı
- **Birel İşlemler** Somut olarak belli bir kişiye ilişkin, muhatabını ismen belirleyerek onun üzerinde doğacak hukuki sonuçları öngören; çoğu kez düzenleyici işlemin somut durumu uygulanması niteliği taşıyan işlemdir: 65 yaşını dolduran M.A.'nin emekliye ayrılması
- **Şart İşlem** İlgilisini, daha önceden kanun ya da düzenleyici işlemlerle öngörülmüş bir hukuki statüye sokan, statüden çıkararak ya da statü değiştiren işlemlerdir: üniversiteye öğrenci kaydı
- **Öznel İşlem** İlgilinin öznel şartlarındaki farklılıklardan doğan bir idari işlem türüdür. Burada yapılan işlem, öyle bir işlemdir ki ilgilinin öznel şartlarına bağlı olarak sonucu da önceden belirlenmiş olmadığı gibi değişiklik meydana getirir: Vergi miktarının tespiti işlemi (sonucu kişiye göre değişir)
- Düzenleyici işlemlerde de (60 GÜN) birel işlemlerde de işlemin yapıldığı tarihten itibaren belli bir süre içerisinde dava açma hakkı söz konusudur. Bu süreler dolduktan sonra hukuka uygunluk karinesi kesinleşir ve dava açma hakkı düşer.

TBMM Görevleri = Yasama Fonksiyonu (AY md 87)

- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak;
- bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek;
- para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek;
- milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak;
- TBMM üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilanına karar vermek
- Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmek.

Anayasa'nın Verdiği Diğer Görev ve Yetkiler

1. Anayasayı değiştirmek (md 175)
2. İçtüzük yapmak (md 95)
3. Anayasa'nın 119'uncu maddesindeki şartlar çerçevesinde verilen olağanüstü hâl ilan edilmesi kararını onaylamak ve gerektiğinde dört ayı geçmemek üzere uzatmak (md 119)
4. Olağanüstü hâl sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerini 3 AY içinde görüşüp karara bağlamak (md 119/son).
5. Kamu Baş denetçisini seçmek (md 74)
6. Anayasa Mahkemesine üye seçmek (md 146)
7. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerini seçmek (md 133)
8. Hâkimler ve Savcılar Kuruluna üye seçmek (md 159)

Yasama Yetkisinin Özellikleri

- **Yasama yetkisinin genelliği:** Anayasa'ya aykırı olmamak kaydıyla TBMM'nin sınırsız konuda kanun yapma yetkisi vardır
  - **İstisnalar:** CBK ile düzenlenmesi gereken başlıklar >
    - ❖ Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması" (AY md 106/11)
    - ❖ Devlet Denetleme Kurulu (AY md 108)
    - ❖ Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri (AY md 118/6)
    - ❖ Üst kademe kamu yöneticilerinin atanmalarına ilişkin usul ve esaslar (AY md 104/9)
- **Yasama yetkisinin asliliği:** Yasama organı bir kanun yaparken daha önce mevcut olan bir hukuk kuralına dayanmak zorunda değildir
- **Yasama yetkisinin devredilmezliği:** "Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez." (AY md 7)

Yasama İşlemleri

Kanunlar

Şekli-Organik Anlamda: Anayasanın öngördüğü yetkili organ tarafından, Anayasada belirtilen usul ve biçimde kabul edilerek yürürlüğe konulan yazılı hukuk kuralları (tanımda muhteva ve kapsam önemli değil)

Örnekler:

- belli bir kişiye maaş bağlanmasına ilişkin kanun
- bireyleri belli bir duruma sokan vatandaşlık ve kadro kanunları
- Maliye Bakanlığı'nın vergi toplama ve harcama yapmasına izin ve yetki veren bütçe kanunu

Maddi Anlamda: Yasama organı tarafından, belli usullere uyularak çıkarılan ve yürürlüğe girmesinden itibaren toplum için uyulması zorunlu olan genel, soyut ve sürekli kurallar

Örnekler:

- Medeni Kanun
- Türk Ceza Kanunu
- Türk Ticaret Kanunu

Özellikleri:

- Kanunların yazılı olması
- Kanunun genel ve soyut olması
- Kanunların sürekli olması

Kanunların Yapılması:

- Kanunun teklif edilmesi
- Kanun teklifinin görüşülmesi
- Kanun teklifinin kabulü
- Kanunun yayımlanması ve yürürlüğe girmesi

Parlamento Kararları

Şekli Tanım: TBMM'nin kanun dışındaki bütün işlemleri

Birinci Grup: yasama organının iç örgütlenmesine ve çalışma düzenine ilişkin kararlar

İkinci Grup: yasama organının yürütmeye karşı kullanabileceği bazı denge ve denetleme mekanizmalarını işletmesiyle ilgili kararlar

Üçüncü Grup: yürütmenin bazı işlemlerinin yasama organınca onaylanması

Dördüncü Grup: yasama organının yüksek yargı organlarına ve bağımsız idari kurullara üye seçmesine ilişkin kararlar

Beşinci Grup: yasama organının "yürüme işlemi" niteliğindeki kararları

İç Tüzük Kuralları

- Yasama meclislerinin kendi iç çalışmalarını düzenlemek amacıyla koydukları kurallardır, Meclis Başkanı'nca yayımlanır.

AY md 95/1 - C. İçtüzük siyasi parti grupları ve kolluk işleri

“Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür”

Yasama Organı

TBMM

- Genel oyla seçilen 600 milletvekilinden oluşur. **(AY md 75)**
- Seçimler 5 yılda bir Cumhurbaşkanlığı seçimi ile birlikte yapılır. **(AY md 77)**
- Üye tamsayısının 3/5 çoğunluğu ile (360) seçime gidebilir **(AY md 116)**
- Seçim Sistemi: d'Hondtlu nisbi temsil, ülke barajı (yüzde 10) ve kural olarak her ilin bir seçim çevresi olmasını öngören bir sistemdir. **(MSK md 33 vd)**

TBMM Yapısı

Başkanlık Divanı	Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur. Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.
Meclis Başkanı	bir yasama döneminde iki seçim yapılır, ilk seçilenin görev süresi iki yıl, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.
Siyasi Parti Grupları	Siyasi partiler, Meclis çalışmalarına Meclisteki grupları aracılığıyla katılırlar. Siyasi partilere mensup milletvekillerinin Meclis komisyonları ve Genel Kuruldaki tavır ve oyları bu grup toplantılarında belirlenir.
Danışma Kurulu	TBMM Başkanının başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya vekillerinden birisi veya onların yazılı olarak görevlendirdiği birer milletvekilinden kurulur
Meclis Komisyonları	Konuların Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna gelmeden önce görüşülerek olgunlaştırıldığı kurullardır.

Meclis Tatili

- 1 Temmuz'da başlayacak şekilde Ekim ayına kadar maksimum 3 ay yıllık tatil ve 15 güne kadar ara tatil
- Tatilde iken Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ya da üyelerin 1/5 çoğunluğunun yazılı talebi Meclisi toplantıya çağırabilir.

Meclis Toplantısı

- Üye tam sayısının en az 1/3 'ü ile
- Katılanların **salt çoğunluğu** ile karar verilir ancak bu sayı üye tamsayısının 1/4'ünün bir fazlasından az olamaz.
- TBMM tek kanatlı bir parlamentodur
  - Çift kanatlı meclis deneyimlerimiz: 1876 Kanun'î Esasîyede (Meclis'î Umumi) ve 1961 anayasası
  - Diğer çift kanatlı meclis örneği olan ülkeler:

- Britanya (Aristokratik çift meclis sistemi) halkı temsil eden AVAM KAMARASI ve aristokratik sınıfı temsil eden LORDLAR KAMARASI
- Fransa: Demokratik çift meclis uygulaması: 1961 anayasamıza benziyor, dengeleme-denetim mekanizması için öngörülmüş
- ABD, Almanya, İsviçre: Federal çift meclislik: Federasyon yapısı olan yerlerde ÇİFT MECLİS olmak ZORUNDA: halkın ve ülkeyi kuran Federe devletin ayrı meclislerde temsil edilmesi -> **Temsilciler Meclisi** ve **Senato**: ikisi birlikte **KONGRE** adını alıyor

TBMM Üyelerinin Seçimi

- Seçimler tek turda yapılır.
  - İstisna olarak Cumhurbaşkanlığı seçimi 2 turlu olabiliyor.
- **Seçim Sistemleri**
  - **Geniş Anlamda:** seçim hukukuna ilişkin her türlü husus, ilke ve kavramın toplamı (*seçme ve seçilme yeterliliği, adaylığa ilişkin kurallar, oy verme usulleri, seçim çevreleri, seçim ilkeleri, seçimlerin düzenlenmesi, seçimlerin yönetim ve denetimi, vd.*)
  - **Dar (teknik) Anlamda:** seçmenler tarafından kullanılan oyların bir mecliste sandalyelere (temsilciliklere) dönüştürülmesi veya belli makamlara gelecek yöneticilerin belirlenmesine ilişkin yöntem
  - Oyların Değerlendiriliş Şekline Göre:
    - Çoğunluk Sistemleri [ÇS] (*dar bölge sistemi, tek isimli iki turlu ÇS, listeli ÇS, alternatif oy sistemi, ilave oy sistemi vd.*)
    - Nispi Temsil Sistemleri (*en büyük artık, en kuvvetli ortalama, d'Hondt vd.*)
    - Karma Sistemler
- MSK, d'Hondt sistemini benimsemiştir: Hükümetlerin kurulmasını kolaylaştırmak, küçük partileri engelleyen çoğunlukçu mantığa sahip için %10 seçim ulusal barajı vardır. (*Oylar atıldıktan sonra geçerli olan oylar üzerinden %10 hesaplanır*)

Temel İlkeler

- Temsilde adalet ve yönetimde istikrar hedeflenir ancak bu iki ilke birbirine zıttır. Temsilde adalet için baraj düşürülmeli ancak yönetimde istikrar için baraj yükseltilmelidir.
- Seçim kanununda yapılacak değişiklikler, bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.
- %10 barajını geçemeyen partiler milletvekili çıkaramazlar
- Kural olarak her il seçim çevresidir (*Bölge*). Ancak bazı illerde bir seçim çevresi 18 milletvekiline kadar sayı varsa tek seçim çevresidir. Ancak il bundan büyük bir nüfusa ait ise 19-35 arası milletvekili hacmi varsa 2 seçim çevresi oluşturulur (*İzmir, Bursa*). Daha büyük illerde (*36 ve daha fazla milletvekili*) 3 seçim çevresi oluşturulur (*Ankara ve İstanbul*)
- 1982 AY Md 79: Seçim işleri ve süreci YSK yetki ve görev alanındadır. Kararları kesindir ve başka yargı organına götürülemez.

Milletvekili Seçilme Kriterleri

- Türk vatandaşı olmak
- En az ilkokul mezunu olmak
- 18 yaşını doldurmak
- Kısıtlı olmamak
- Askerlikle ilişkisi olmamak
- Taksirli suçlar dahil toplam **1 YIL** ya da daha fazla hapis cezası almamış olmak
- Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak
- AY md 76'da sayılan suçlardan hüküm giymemiş olmak (*zimmet, ihtilas, irkitap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlar (ceza hukukunda yüz kızartıcı suç tanımı yok), resmi ihalelere fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri teşvik*)

Seçim Dönemi: TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçim dönemleri **5 YIL**'lidir. Her iki seçim aynı gün yapılır. Buradaki dönemin her bir yılına **Yasama Yılı** denir.

Erken Seçim:

- Üye tam sayısının 3/5'i karar verirse seçim dönemi dikkate alınmadan seçimler yenilenir
- Cumhurbaşkanı tek başına da böyle bir karar alabilir.
- Parlamento veya Cumhurbaşkanının kararını diğer tarafın onaylama şartı yoktur.
- Erken seçim kararı alınsa dahi yeni Meclis ve CB'nin göreve geldiği güne kadar öncekiler göreve devam eder.(AYM 116/4)

Seçimlerin Ertelenmesi ve Ara Seçimler

Savaş söz konusu ise, savaş devam ettiği müddetçe parlamento seçimleri **1 YIL**'a kadar erteleyebilir.

Ara Seçim: (AY md 78)

- TBMM üyeliklerinin boşalması (*mahkumiyet, ölüm vs.*) halinde ara seçime gidilir.
- Her seçim döneminde 1 kez yapılır.
- **30 AY** geçmeden ara seçime gidilemez.
- Boşalan üyeliklerin sayısı üye tamsayısının %5'i (30 milletvekili) geçerse, 30 aylık süre beklenmeden ara seçim **3 AY** içinde yapılır.
- Genel seçimlere **1 YIL** ya da daha az kalmış ise ara seçim yapılamaz.
- Bir ilin ya da seçim bölgesinin mecliste hiç milletvekilinin kalmaması halinde, **90 GÜN** 'den sonraki ilk pazar günü ara seçim yapılır. (*Tarihteki Örneği: 2003 Siirt Seçimleri*)

Adaylık

- Şu görevdeki kişiler istifa etmeden aday olamazlar:¹
  - Hakimler ve savcılar
  - YÖK öğretim elemanları
  - Kamudaki memurlar (işçiler hariç)
  - Yüksek yargı organı mensupları
  - TSK mensupları

Milletvekili Sıfatının Kazanılması: Parti listelerinin Meclis'e teslim edildiği an

Milletvekili Yetkilerinin Kazanılması (Göreve Başlama) : And içilerek yemin edilmesi ile mazbatanın alınması

Milletin Temsili İlkesi

Milletvekilleri, seçtikleri bölgeyi ya da kendilerini seçenleri değil bütün Millet'i temsil ederler (**AY md 80**)

- Milletvekilleri, seçildikten sonra seçmenlerce azledilemezler.
- Seçmenler, milletvekillerine hukuken bağlayıcı nitelikte direktifler veremezler (emredici vekalet yasağı)
- Milletvekilleri, milletvekilliğinden ve partilerinden istifa edebilir veya parti değiştirebilirler.
- Milletvekilinin seçildiği seçim çevresindeki coğrafi ve demografik değişimler milletvekilliği statüsünü etkilemez.

¹ **STHK - Ek Madde 7:** "Yüksek mahkeme üyeleri, hakimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar ile Subay ve Astsubaylar hariç olmak üzere; milletvekili ve mahalli idareler genel ve ara seçimlerinde aday ve aday adayı olan Devlet memurları ve diğer kamu görevlileri, adaylığı veya seçimi kaybetmeleri halinde, Yüksek Seçim Kurulunca seçim sonuçlarının ilanını takip eden bir ay içinde müracaat etmeleri kaydıyla eski görevlerine veya kazanılmış hak aylık derecelerindeki başka bir göreve dönebilirler"

Yasama Sorumsuzluğu: Milletvekilleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Meclis'te ileri sürdükleri düşüncelerden, bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

- Cezai takibata karşı mutlak koruma sağlar ancak hukuki sorumluluğu ortadan kaldırmaz.
- Süreklidir.
- Meclis tarafından kaldırılamaz.
- Meclisçe başka bir karar alınmışsa milletvekilleri bu söz ve düşüncelerini dışarıda tekrarlamaktan sorumludurlar.

Yasama Dokunulmazlığı: Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hâli ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14'üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır

- Siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.
- Seçimden önce veya sonra verilmiş cezaların infazı üyeliğin sona ermesinden sonra yerine getirilir
- Dava açılabilir ancak yargılamanın yapılabilmesi için dokunulmazlığın kaldırılması yada milletvekilliğinin sona ermesi beklenmektedir.
- Dokunulmazlığı kaldırılan milletvekilinin milletvekilliği sona ermez.
- Seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasa'nın 14'üncü maddesindeki durumlar yasama dokunulmazlığının kapsamı dışındadır.
- Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır
- Yasama dokunulmazlığı nispidir:
  - Sadece ceza takibatına karşı koruma sağlar
  - Kaldırılabilir
  - geçicidir

Milletvekilliğinin sona ermesi

- **Üyeliğin Düşmesi:** İstifa, kesin hüküm giyme veya kısıtlanma, milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar etme, devamsızlık
- **Diğer Sona Erme Nedenleri:** TBMM seçimlerinin yapılması, Cumhurbaşkanı seçilme, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanma, ölüm, gaiplik

Bağdaşmazlık (AY md 82) - Üyelikle bağdaşmayan işler

“TBMM üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.”

Devamsızlık: Toplam 5 birleşime mazeretsiz katılmayanlar için Meclis üye tam sayısının (600) salt çoğunluğu (600/2 + 1=301) tarafından karar verilmesi gerekir.

TBMM Organları

- Başkanlık Divanı
- Meclis Başkanı
- Milletvekilleri
- Başkanvekilleri

- Danışma Kurulu
- Genel Kurul
- Siyasi Parti Grupları
- Meclis Komisyonları

Gizli Oylama: Anayasa değişiklikleri gibi durumlarda gizli oy kullanılır.

TBMM ve SAYILAR

- **Toplantı Üye Tam Sayısı (ÜTS): 600**
- **Toplantı Yeter Sayısı:** ÜTS $1/3$ 'ü = $600 * 1/3 = 200$
- **Karar Yeter Sayısı:** Toplantıya katılanların salt çoğunluğu = $1/2$ 'sinin bir fazlası (ÜTS $1/4$ 'ünün bir fazlasından az olamaz):
  - 600 üyeli mecliste 400 üye toplanmış ise:
    - ❖ Karar Yeter Sayısı: $400 * 1/2 + 1 = 201$
    - ❖ Alt Sınır: $600 * 1/4 + 1 = 151$
- **Genel ve Özel Af Karar Yeter Sayısı:** ÜTS $3/5$ 'i
  - 600 üyeli meclis için $600 * 3/5 = 360$
- **Yoklama Talebi:** En az **20** milletvekilinin talebiyle
- **Devamsızlık sebebiyle milletvekilliğinden çıkartılma:** ÜTS salt çoğunluğu
  - 600 üyeli meclis için $600 * 1/2 + 1 = 301$
- **Anayasa Mahkemesine İptal Davası Açma:** ÜTS $1/5$ 'i = $600 * 1/5 = 120$
- **Genel Kurul Toplantısı:** ÜTS $1/3$ 'ü = $600 * 1/3 = 200$

Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Dağılımı

Parti Adı	Üye Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	288
Cumhuriyet Halk Partisi	135
Halkların Demokratik Partisi	56
Milliyetçi Hareket Partisi	48
İYİ Parti	36
Türkiye İşçi Partisi	4
Memleket Partisi	3
Demokrat Parti	2
Büyük Birlik Partisi	1
Demokrasi ve Atılım Partisi	1
Demokratik Bölgeler Partisi	1
Saadet Partisi	1
Yenilik Partisi	1
Bağımsız Milletvekili	7
Toplam	584

Kaynak: https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.daqilim (01.09.2021)

Meclis Tatili

- Bir yasama yılında en çok 3 ay tatil yapılabilir
- Ara verme (çalışmaların ertelenmesi) en çok 15 gün (Danışma Kurulu görüşü alınarak teklifin Genel Kurul'ca oylanmasıyla)
- Genel Kurulca başak karar alınmadıkça tatil 1 Temmuz'da başlar

TBMM Yetkileri

- Kanun koymak, değiştirmek kaldırmak
- Denge ve denetleme yetkilerini kullanmak
  - Bütçe ve kesin hesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek ya da reddetmek
  - Seçimlerin yenilenmesine karar vermek
- Yazılı soru
- genel görüşme
- meclis araştırması
- meclis soruşturması
- Kanun yoluyla para basılmasına karar vermek
- Uluslararası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak
- Genel af ve özel af kararı
  - **AY md 87:** Üye tam sayısının (= **Toplam üye sayısı, toplantıya katılan üye sayısı değil**) 5'te **3 çoğunluğunun kararı ile** --> $600 * 3/5 = 360$
- Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin vermek
- CB OHAL kararını 3 ay içinde onaylamak ya da reddetmek **AY md 119**
- Kamu baş denetçisini seçmek **AY md 74**
- Anayasayı değiştirmek **AY md 175**
- İtüzük yapmak **AY md 95**
- OHAL'i onaylamak, gerekiyorsa 4 ay uzatmak
- Anayasa mahkemesine üye seçmek **AY md 146**
- HSK'ya üye seçmek **AY md 159**
- RTÜK'e üye seçmek **AY md 133**

Siyasi Parti Grupları

- Üye sayıları oranında Meclis Başkanlık Divanı'na katılırlar **(AY md 94/2)**
- Genel görüşme ve meclis araştırması açılmasını isteyebilirler **(İç Tüzük md 101-105)**
- Kapalı oturum yapılmasını isteyebilirler **(İç Tüzük, md 70)**
- Meclis görüşmelerinde diğer milletvekillerinden farklı ve öncelikli söz hakkına sahiptirler **(İç Tüzük, md 60/8-61/4)**
- TBMM'de en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubunun Anayasa Mahkemesinde iptal davası açma yetkileri vardır **(AY md 150)**

Yasaklar:

- Yasama dokunulmazlığı ile **(AY md 83/5)** ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.
- Meclis Başkanlığı **(AY md 94/2)** aday gösteremezler.

ÜNİTE 6: Yürütme ve Olağanüstü Yönetim

Yürütme Fonksiyonu

- **Maddi kritere göre** kişisel, somut , subjektif ve bir kez uygulanmakla tükenen işlemlerdir
- **Şekli organik kritere göre** işlemin hangi biçim ve usullerle hangi organ tarafından gerçekleştirildiği önemlidir. Bu durumda Yürütme organı tarafından yapılan işlemlerdir.
- Organlarda uygulama sırası: **Yasama** organı kanunu devreye koyar (genel, soyut ve bir seferle tükenmeyen işlem). **Yürütme** organı da bu yasalara göre uygulamayı yürütür (*yasayı uygular, örnek: atama işlemleri, uygulamaya yönelik düzenleyici işlemler yapar: Cumhurbaşkanlığı kararı, genelge, tebliğ*). **Yargı** organı, bu yürütme kapsamındaki uzlaşmazlıkları karara bağlar.

Yürütme İşlemleri

CBK (Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri) AY md 104/17

- KHK'ya benzemekle beraber, KHK'dan daha etkili ve güçlü bir imkandır. Yürütme organını ilgilendiren bütün konularda CBK ile düzenleyici işlemler yapılabilir. KHK'larda daha önceden Parlamento'nun Yetki Kanunu çıkarması gerekiyordu ancak CBK'da böyle bir kısıt yoktur.
- AY ikinci kısmının 1-2 ve 4. bölümleri (*Kısım-2: Temel Haklar ve Ödevler: Genel Hükümler, Kişi Hak ve Ödevleri, Siyasi Hak ve Ödevler*) CBK ile düzenlenemez.
- AY'da münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen başlıklarda CBK çıkarılamaz (**Örnek AY md 13**)
- Kanunda açıkça düzenlenmiş konularda CBK çıkarılamaz.
- CBK ile kanunda farklı hükümler (*çelişme*) varsa kanun geçerlidir.
- TBMM sonradan kanun çıkartırsa CBK hükümsüz hale gelir.
- Yürütmeye ilişkin konularda sadece CB yetkilidir, TBMM kanun çıkaramaz.
- CBK kanuna dayanmak zorunda değildir. Anayasaya dayanılarak hazırlanır, TBMM'nin onayına ve iznine tabi değildir.
- Kanun ile CBK normlar hiyerarşisi bakımından kural olarak aynı düzeydedir.
- **Sadece CBK ile düzenlenebilen alanlar:**
  - Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görev ve yetkileri (**AY md 106/11**)
  - DDK (**AY md 108**)
  - MGK Teşkilatı ve Görevleri (**AY md 118/6**)
  - Üst kademe kamu yöneticilerinin atanması, görevden alınmasına ilişkin usul ve esaslar
  - Kamu tüzel kişiliğinin kurulması (ya da Meclis) (**AY md 104/9**)
  - AY 2. kısım 3. bölüm (Md 41-65 , sosyal ve ekonomik haklar) - eğer kanunla düzenlenmemiş ise- düzenlenebilir ancak **sınırlanamaz**
  - AYM CBK'ların anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler (**AY md 148, 150, 151, 152**) ama **kanunlara uygunluğunu denetleyemez**. Çünkü normlar hiyerarşisinde kanun ile CBK eşit düzeydedir.

OHAL CBK'lar (AY Md 119) AY md 119/6

- İlk anda **6 AY** 'i geçmemek kaydıyla OHAL ilan edebilir.
- OHAL'in gerekli kıldığı konularda olmak kaydıyla CBK çıkarılabilir.
- CBK yayımlandığı gün yürürlüğe girer.
- Resmi gazetede yayımlandıkları gün TBMM onayına sunulmalıdır.
- Savaş ve mücbir sebeplerle meclisin toplanamaması hariç **3 AY** içinde TBMM'de görüşülerek karara bağlanır. Aksi halde 3 ay sonunda kendiliğinden yürürlükten kalkar.
- Temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile siyasi haklar ve ödevler düzenlenebilir.
- OHAL CBK'lar kanun hükmündedir.
- OHAL CBK'lar olağan CBK'lardaki kısıtlamalara tabi değildir.
- CBK'lerin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla AYM'de dava açılmaz.

NELER YAPILAMAZ

- Milletlerarası hukuktan doğan yükümler ihlal edemez
- Alınan önlemler durumun gerektirdiği ölçütleri aşmamalıdır
- Kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz. Kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz, bunlardan dolayı suçlanamaz, suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, suçluluğu mahkeme ile saptanıncaya kadar suçlu sayılamaz.

Yönetmelik: Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişilerinin, kendi görev alanlarını ilgilendiren konularda, kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı hukuk kuralları

- CBK dışındaki tüm düzenleyici işlemlerin yargısal denetimi Danıştay tarafından yapılır.
- Diğer düzenleyici işlemler: kararname, genelge, tebliğ, yönerge, karar, sirküler, plan, tarife, ilke kararı, genel emir, ... (Bunlara karşı -CBK hariç- Danıştay'da dava açılabilir)

Yürütme Organı

İdare:

- Merkezi İdare
  - Başkent Teşkilatı
  - Taşra Teşkilatı
- Yerinden Yönetim Kuruluşları
  - Mahalli İdareler (belediye idaresi, il özel idaresi, köy idaresi)
  - Hizmet Yönünden Yerinden Yönetim Kuruluşları (Yüksek öğretim kurumları ...)

Yürütme

- **Monist (Tekçi):** Yürütme yetkisi tek bir organdadır:
  - **Başkanlık (ABD):** Yürütme yetkisi kaynağı tek kişidir.
    - Bakanlar (sekreter), Başkanın danışmanları ve diğer görevliler yürütme yetkisinin kullanılmasına katılır.
    - Anayasamızda kabul edilen sisteme göre yürütme organı yalnızca Cumhurbaşkanı'ndan oluşur. Diğer görevliler CB politikalarını ve programını uygulamakla yükümlü kamu görevlileridir.
  - **Meclis Hükümeti (İsviçre):** Yetki bir kuruldadır. İsviçre'de Federal Konsey vardır, Konsey üyeleri eşit yetkiye sahiptir. Devlet Başkanlığı makamı bulunmaz.
- **Düalist (İkici):** Yürütme yetkisi bir kişi (Devlet Başkanı >> *Cumhuriyet > Cumhurbaşkanı, monarşi > kral*) ile bir kurul (Bakanlar Kurulu) arasında paylaştırılmıştır: Parlamenter sistemlerinde görülür
  - Devlet başkanının siyasi sorumsuzluğu vardır.
  - Bakanlar Kurulu yasama organına karşı siyasi sorumluluğa sahiptir.
  - Başbakan başkanlığında Bakanlar Kurulu üstünlüğe sahiptir. Devlet Başkanı törensel konuma sahiptir.

Cumhurbaşkanı Seçilebilme Koşulları (AY md 101)

- Türk vatandaşı olmak
- 40 yaşını doldurmak
- Yüksek öğrenim yapmış olmak
- Milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmak

Aday Gösterme Makamları

- Siyasi Parti Grupları (En az 20 milletvekiline sahip partiler)
- Son genel seçimde en az %5 oy alan partiler
- En az 100.000 seçmen tarafından aday gösterilenler

Cumhurbaşkanı Görev ve Yetkileri

- Cumhurbaşkanı görev süresi 5 YIL 'dır. (AY md 101/2)

- En fazla 2 kez Cumhurbaşkanı seçilebilir. (İstisna: 2. dönemde iken Meclis seçimleri yenilemeye karar verirse Cumhurbaşkanı bir dönem daha aday olabilir) **(AY md 116)**
- Genel seçime bir yıldan fazla zaman varken Cumhurbaşkanlığı makamı boşalırsa, yeni seçilen Cumhurbaşkanı (sadece CB seçimi yapılır) süreyi tamamlar ancak bu kişinin 1. dönemi olarak kabul edilmez. Sonra normal seçim süreci başlar (Meclis + CB seçimi)
- CB iki türlü seçim sistemine göre halk tarafından seçilir. **(AY md 101)**

• **Görevleri:**

- ❖ Yürütme yetkisi ve görevi tümüyle CB'na aittir **(AY md 8)**
- ❖ Hem devlet başkanı hem de hükümet başkanıdır. **(AY md 104/1-2)**
- ❖ Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü TBMM'de açılış konuşmasını yapar.
- ❖ Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.
- ❖ Kanunları yayımlar veya tekrar görüşülmek üzere Meclise gönderir.
  - Kanunun Mecliste kabulü için **toplantı üye sayısının salt çoğunluğu** gerekirken geri gönderilen kanunun onaylanması için **ÜTS salt çoğunluğu (301)** gerekir. Tekrar onaylanan kanunu CB kabul etmek zorundadır.
- ❖ Kanun ve TBMM içtüzüğü için AYM'ye iptal davası açabilir.
  - AYM iptal davası süreçleri: şekil yönünden **10 GÜN**, esas yönünden **60 GÜN**
- ❖ CB yardımcıları ile Bakanları atar, görevlerine son verir.
- ❖ Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir.
- ❖ Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.
- ❖ Anayasa değişiklikleri ile ilgili kanunları gerekli görürse halk oyuna sunar.
- ❖ Millî güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.
- ❖ TBMM adına TSK Başkomutanlığını temsil eder ama AY 104. maddeye göre **Başkomutan değildir (AY'ya göre TBMM Başkomutandır)** CB, sahada Genel Kurmay Başkanı aracılığıyla temsilîyetini hayata geçirir.
- ❖ TSK kullanılmasına karar verir.
- ❖ Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir ya da kaldırır.
- ❖ Yürütme yetkisine ilişkin konularda CBK çıkarır.

❖ **Atama Yetkileri:**

- Anayasa mahkemesine (**15 üyenin 4 tanesini doğrudan**, gerisini dolaylı olarak) üye seçmek **(AY m.146)**
- Danıştay üyelerinin dörtte birini seçmek **(AY m.155)**
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Baş savcı vekilini seçmek **(AY m.154)**
- HSK'ya (**13 üyesinden 6 tanesini**) üye seçmek **(AY m.159)**
- Genelkurmay Başkanını atamak **(AY m.117/3)**
- DDK üyelerini ve Başkanını atamak **(AY m.108)**
- ❖ TBMM'yi gerektiğinde toplantıya çağırarak **(AY m.93/2)**
- ❖ Seçimlerin yenilenmesine karar vermek **(AY m.116)** Parlamento aynı yetkiyi **3/5 çoğunlukla (360 üye) karar verebilir**
- ❖ MGK'ya Başkanlık etmek **(AY m.118)**
- ❖ **6 AY** süre ile Olağanüstü hâl ilan etmek **(AY m.119)** Parlamento daha sonra **4'er aylık** dönemlerle OHAL'i uzatabilir.

CB Sorumlulukları:

Siyasal Sorumluluk: (Seçim)

Halka karşıdır. TBMM'ye karşı yoktur

Cezai Sorumluluk: (Suçlandırma ve Yargılama) - **AY md 105**

ÜTS salt çoğunluğu (= **301**) ile **ÖNERGE** verilir.

ÜTS 3/5'i (= **360**) gizli oy ile **Meclis Soruşturması** açılır.

ÜTS 2/3'ü (= **400**) gizli oy ile **Yüce Divana** sevk edilebilir.

AYM Yüce Divan sıfatıyla yargılar.
Hukuki Sorumluluk: (Tazminat Sorumluluğu)

CB görevi bittikten sonra dahi, CB dönemindeki eylemler için de aynı süreç işler.
CB Yardımcıları için bu süreç sadece görev suçları için geçerlidir.

Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları

- Bilim, Teknoloji ve Yenilik
- Eğitim ve Öğretim
- Ekonomi
- Güvenlik ve Dış Politikalar
- Hukuk
- Kültür ve Sanat
- Sağlık ve Gıda
- Sosyal Politikalar
- Yerel Yönetim

Olağanüstü Yönetim

OHAL: Devletin, hukuk düzeninin olağan kurum ve kuralları ile halledilmesi ve giderilmesi mümkün olmayan olağanüstü bir tehdit veya tehlike karşısında başvurduğu özel yönetim usulleri

- **Sebepler: (AY m.119)**
  - ❖ Savaş, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi
  - ❖ Seferberlik
  - ❖ Ayaklanma
  - ❖ Vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma
  - ❖ Ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması
  - ❖ Anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması
  - ❖ Şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması
  - ❖ Tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması
- Cumhurbaşkanı yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hâl ilan edebilir.
- İlane ilişkin Danıştay'da iptal davası açılabilir.
- TBMM Cumhurbaşkanının istemi üzerine, (savaş hali hariç) her defasında **4 AY** 'ı geçmemek üzere olağanüstü hâl süresini uzatabilir.
- OHAL boyunca yetkili idari makamlarca yapılan bütün işlemlere karşı iptal ve tam yargı davaları açılabilir ve bu davalarda yürütmenin durdurulması kararı verilebilir.
- Hukuk Sonuçlar:
  - ❖ Vatandaşlar için para, mal ve çalışma yükümlülükleri getirilebilir.
  - ❖ Temel hakların kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir.
  - ❖ OHAL Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılabilir.
  - ❖ OHAL rejiminde yöneticilerin yetkileri genişler.
  - ❖ Olağanüstü hâl rejiminde genel mahkemelerin yargı yetkisi devam eder.

ÜNİTE 7: Yargı

Yargı Fonksiyonu

- **Maddi kriter:** Hukuki uyuşmazlıkların çözümlenmesi ve hukuka aykırılık iddialarının karara bağlanması
- **Şekli-Organik kriter:** Yargı organlarınca verilen kararlar ile yapılan diğer işlemler

Yargı Fonksiyonu: Hukuki uyuşmazlıkların ve hukuka aykırılık iddialarının bağımsız mahkemeler tarafından kesin olarak çözümlenmesi ve karara bağlanması faaliyeti

- Amacı, hukuk düzeninin korunması ve adaletin gerçekleştirilmesidir.
- Kesinleşmiş yargısal işlemler gösterici (**tespit edici**) nitelik taşır
- Yargı kararlarının kaldırılması veya değiştirilmesi **mümkün değildir**
- **Mahkemelerin Bağımsızlığı (AY md 138)**
*"Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.
Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.
Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."*
- **Hakimlik ve Savcılık Teminatı (AY md 139)**
  - Hakim ve savcılar azlolunamaz.
  - Kendileri istemedikçe 65 yaşından önce emekli olmaz.
    - **İstisna:** Hakimlik mesleğini yapamayacak derecede bir sağlık sorunu yaşarsa veya mahkumiyet almış ise
  - Bir mahkeme veya kadronun kaldırılmasından dolayı olsa dahi aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınmaz.
  - HSK'nın varlığı
- Yargının, yargıcın, mahkemelerin kesin olarak **tarafsız** olması şarttır --> **Tarafsızlık:**

HSK

- Üyelerin görev süresi: **4 YIL**
- Üye Sayısı: **13 ÜYE**
- Adalet Bakanı, başkanlık yapar.
- Adalet Bakanlığı Bakan yardımcısı **tabii üye**dir.
- Kalan 11 üyenin 4 tanesini CB, 7 tanesini TBMM belirler.
  - Cumhurbaşkanı'nın atadığı Adalet Bakanı ve Bakan Yrd'dan sonraki diğer seçimler için:
    - 4 üyeden 3'ü 1. sınıf adli yargıdan gelecek hakim ve savcılardan
    - 1 üyesi 1 sınıf idari yargıdan gelecek hakim ve savcılardan
  - TBMM:
    - 7 üye (3 üyesi Yargıtay üyeleri, 1 üyesi Danıştay üyeleri, 3 üyesi Yüksek Öğretim Kurumları'nın hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından) seçer.
- **Görevleri:**
  - **Yargıtay üyelerinin tamamını** seçer
  - **Danıştay üyelerinin 3/4'ünü** seçer

- Adli ve idari yargı hakimlerini mesleğe kabul etme
- Adalet Bakanlığı'nın bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlama
- Hakim Atama ve nakletme
- Geçici yetki verme
- Kadro dağıtma
- Sınıfa ayırma
- Disiplin cezası verme
- Görevden uzaklaştırma
- Mahkeme kaldırılması tekliflerini yerine getirme
- >> Meslekten çıkarma haricindeki kararlar yargıya götürülemez

Yargı Düzeni ve Yüksek Yargı Organları

- **Anayasa Mahkemesi:** Kanun, CBK ve bazı parlamento kararlarının Anayasa'ya uygunluğunun denetlenmesi
  - **Danıştay :** İdari yargı alanında temyiz mercii, üst mahkeme
    - İlk derece mahkeme olarak idare ve vergi mahkemeleri
    - İkinci derece mahkeme olarak BİM (*Bölge İdare Mahkemesi*)
  - **Yargıtay:** Adli yargı (*hukuk yargısı² ve ceza yargısı³*) alanında temyiz mercii, üst mahkeme
    - İlk derece mahkeme olarak hukuk (*sulh hukuk, asliye hukuk ve özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleri*) ve ceza mahkemeleri (*sulh ceza hakimliği, asliye ceza ve ağır ceza mahkemeleri, özel kanunlarla kurulan diğer ceza mahkemeleri*)
    - İkinci derece mahkemeler olarak BAM (*Bölge Adliye Mahkemesi*)
  - **Uyuşmazlık Mahkemesi:** Mahkemeler arasında görev ve yetki uyuşmazlıkları çözümlmek için
    - Başkanını AYM kendi içinden bir üyeyi seçerek belirler.
  - **Sayıştay:** İdarenin mali denetimi
  - **YSK:** Seçim uyuşmazlıklarının kesin karara bağlanması
- ❖ Sayıştay ve Danıştay uyuşmazlığında DANIŞTAY KARARI esas alınır. (Sayıştay yardımcı kuruluş olarak geçer)

Anayasa Yargısı

- **Geniş anlamda:** anayasaya uygunluğu sağlamak amacıyla her türlü yargı işlemi veya anayasal sorunların yargısal usullerle çözülmesi süreci
- **Dar anlamda:** kanunların ve diğer bazı yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğunun yargı organları tarafından denetlenmesi
- Anayasa yargısını kabul etmeyen bazı ülkeler:
  - İngiltere, Yeni Zelanda, İsrail, Belçika, Finlandiya, Lüksemburg, Hollanda ve İsviçre
  - Çoğunlukçu demokrasi anlayışında anayasa yargısına yer verilmemektedir.
- Kanunların zaman bakımından anayasaya uygunluğunun denetimi:
  - **Önleyici denetim:** Yürürlüğe girmeden önce yapılan denetim - genelde siyasi makamlar tarafından yapılır
  - **Düzeltilici (Bastırıcı) denetim:** Anayasaya uygun olmadığı iddia edilen bir kanunun yürürlükten kaldırılması

² Hukuk Mahkemeleri'nin özel hukuk alanındaki faaliyetleri

³ Suç oluşturan fiillerin cezalandırılması

Anayasa'ya aykırılığın mahkemeye intikal ettirilmesi:

- Soyut norm denetimi (*iptal davası yolu*) > *Avusturya, Almanya, İtalya, Fransa, Türkiye, İspanya, Portekiz, Belçika, Polonya, Romanya*
- Somut norm denetimi (*itiraz yolu*) > *Avusturya, İtalya, Portekiz, Türkiye, ABD*
- Bireysel başvuru > *Avusturya, Almanya, İspanya, Portekiz, Macaristan, Polonya, Türkiye*

Anayasa Mahkemesi

- AYM Üye Sayısı: **15 ÜYE** (12 Tanesi CB, 3 tanesi TBMM tarafından seçilir)
  - TBMM:
    - 2 üye - Sayıştay genel kurulunca,
    - 1 üye - Baro başkanlarınca
  - CB:
    - 3 üye - Yargıtay genel kurulunca,
    - 2 üye - Danıştay genel kurulunca,
    - 3 üye - Yükseköğretim kurulunca,
    - 4 üye – üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, 1. sınıf hakim ve savcılar, en az 5 yıl raportörlük yapmış AYM raportörleri arasından
- Üyelerin görev süresi **12 yıl**'dir ve 65 yaşını doldurunca emekli olurlar (**AY m 147.f.1**)

AYM Görevleri

- Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve TBMM içtüzüğünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetlemek; Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından incelemek ve denetlemek (**AY md 148/1**)
- **Bireysel başvuruları** karara bağlamak (**AY md 148**)
- Cumhurbaşkanını, TBMM Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlarını görevleri ile ilgili suçlardan dolayı **Yüce Divan (Ceza Mahkemesi) sıfatıyla yargılamak**, Cumhurbaşkanını görevi ile ilgili suçların yanı sıra kişisel suçlarından dolayı yargılamak (**AY md 105**)
- **Siyasi partilerin kapatılması** davalarına bakmak (**AY md 69/4**)
- **Siyasi partilerin mali denetimini** yapmak (**AY md 69/3**)
- Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya üyeliklerinin düştüğüne dair **TBMM kararlarına karşı açılan iptal davalarına** bakmak (**AY md 85**)

Anayasaya Uygunluk Denetimi

Denetime tabi normlar

- Kanunlar
- Anayasa değişiklikleri
- CBK
- TBMM iç tüzüğü

Denetim Dışında Tutulan Normlar

- Milletlerarası Antlaşmalar
- OHAL CBK
- Parlamento Kararları
- İnkılâp Kanunları

Denetim Yolları

- **Soyut Norm Denetimi (İptal Davası):** Belirli organların, kamu otoritelerinin veya kişilerin **bir kanunun aleyhine**, anayasaya aykırılık davası açması ile yetkili mahkemece yapılan anayasaya uygunluk denetimi
  - **Genel Korunma Davası:** Belli bir menfaat şartı aranmaksızın herhangi bir kanunun anayasaya aykırılığı iddiasıyla yetkili kılınan kişi veya organlarca açılabilen dava
    - ❖ **İptal Davası Açmaya Yetkililer**
      - **Kanunlar (esas), CBK ve TBMM içtüzüğü (esas ve şekil):** CB, TBMM'den **en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubu**, TBMM üye tamsayısının en az **beşte biri** tutarındaki üyeler **(AY md 150)**
      - **Kanunlar ve AY değişiklikleri (şekil):** CB ve TBMM üye tamsayısının en az **beşte biri** tutarındaki üyeler **(AY md 148, f-2)**
    - ❖ **Anayasa değişiklikleri ile kanunların** şekil yönünden Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açma yetkisi, bunların Resmî Gazete'de yayımlanmalarından başlayarak **10 GÜN** sonra düşer.
    - ❖ **CBK ile TBMM içtüzüğünün** veya bunların belli madde ve hükümlerinin esas ve şekil, kanunların ise sadece esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla doğrudan doğruya iptal davası açma yetkisi, bunların Resmî Gazete'de yayımlanmalarından başlayarak **60 GÜN** sonra düşer. **(AY md 151)**
  - **Organ Davası:** Belirli organ ve kurumlar tarafından, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlardaki kanunların anayasaya aykırılığı iddiasıyla açılan dava
- **Somut Norm Denetimi (İtiraz / Def'i Yolu) :** Bir **mahkemede** görülmekte olan **bir davanın** karara bağlanmasının, **o davada kullanılacak hukuk normunun** anayasaya **uygun** olup olmamasına bağlı olması hâlinde yapılan denetim
  - Taraflar ya da davayı görmekte olan mahkeme, bu davayı açabilir
  - Normlar kanunlar ve CBK, **esas bakımından** dava edilebilir.
  - AYM, **5 AY** içinde karar vermezse, mahkeme yürürlükteki kanunu esas alır.
  - AYM işin esasına girerek verdiği **RED** kararının Resmi Gazete'de yayımlanmasından sonra **10 YIL** geçmedikçe aynı kanun hükmü hakkında tekrar başvuruda **bulunulamaz**.
- **Bireysel Başvuru :** Kanunlara ve bütün kamusal hizmetlere karşı bireyler (*yalnızca TC vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak sadece Türk vatandaşları*) ve özel hukuk tüzel kişilikler tarafından açılabilen dava
  - 2010 yılında kabul edilmiş, uygulama 23.09.2012 itibarıyla başlamıştır.
  - Uygulanan bazı ülkeler: Almanya, Avusturya, İspanya, Portekiz, Macaristan, Polonya
  - Sadece AİHM ile korunan haklar için başvuru yapılabilir.
  - Olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.
  - Yasama işlemleri ve düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan başvuru yapılamaz.
  - AYM kararları bireysel başvurunun konusu olamaz.
  - Bireysel başvuru, başvuru yollarının tüketilmesinden itibaren **30 GÜN** içinde yapılmalıdır. Haklı mazeret durumunda, mazeretin kalkmasından itibaren **15 GÜN** içinde başvurulmalıdır.

Anayasa'ya Uygunluk Denetiminin Kapsamı

Esas Bakımından Denetim: Bir normun içeriği, yani Anayasa'da sebep belirtilen normlar için sebebi (*kanunun çıkarılmasında etkili olan faktörler*), amacı (*kanun ile ulaşılmak istenen nihai sonuç*) ve konusu (*işlemin muhtevası veya doğurduğu hukuki durum ve sonuç*) bakımından anayasa hükümleri ile çatışıp çatışmadığı araştırılır.

Şekil Bakımından Denetim: Normların Anayasa'da belirtilmiş usul, şekil ve yetki kurallarına uygun olarak yapılıp yapılmadıklarının araştırılması

- Kanunlar ve TBMM İç Tüzüğü için bu denetim, son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapıpı yapılmadığı hususu ile sınırlıdır.
  - Toplantı yeter sayısı **200**
  - İstisnalar hariç Karar yeter sayısı **151**
- Anayasa değişiklikleri için denetim, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır.

AYM Kararları

- **Şekli Bakımdan:** Kararlara karşı temyiz, karar düzeltme gibi kanun yollarına başvurulamaz.
- **Maddi Bakımdan:** Karara konu olan uyuşmazlık, aynı taraflarca aynı sebebe dayanılarak yeni bir dava konusu yapılamaz.
- Anayasa Mahkemesinin **red kararlarına maddi anlamda kesin hüküm gücü tanınmamıştır.**
- Anayasa Mahkemesi bir kanun veya CBK'nın kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, **yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.**
- Olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı (*interpartes*) karar veremez.
- AYM Resmi Gazete'de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. **(AY md 153/6)**
- İptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi bir yılı geçmemek üzere ayrıca kararlaştırabilir **(AY md 153/3) yasama organına yeni bir düzenleme yapma imkânının sağlanması için]**
- Anayasa Mahkemesi tarafından verilmiş olan iptal kararı geriye yürümez.

AYM Yapısı

- **Bölümler:** 2 tanedir. Başkanvekili başkanlığında **en az 4 üye** ile toplanır.
- **Genel Kurul:** Başkanvekili başkanlığında **en az 10 üye** ile toplanır.
- Kararlar **salt çoğunluk** ile alınır.
- Anayasa değişikliğinde iptale, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin **üçte iki oy çokluğu** şarttır.
- **Şekil bozukluğuna** dayalı iptal davaları AYM tarafından **öncelikle** incelenip karara bağlanır.
- AYM taleple bağlı kalmak kaydıyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir. **(6216 md 43)**
- AYM görüşmeleri gizlidir. **(6216 md 44)**

AİHM (Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi)

- AİHM'de Sözleşmeye taraf ülke sayısı kadar hâkim görev yapar ve halen Mahkemede 47 hâkim vardır.
- Hâkimler, taraf **devletler tarafından sunulan üç kişilik liste** üzerinden **Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından** seçilir.
- **9 yıllık bir süre** için seçilen hâkimler yalnızca **bir dönem görev** yapabilirler.
- Hâkimler, her durumda **yetmiş yaşında emekli olurlar**
- AİHM Yapısı:
  - Mahkeme Genel Kurulu
  - Bölümler: 5 Bölüm
  - Filtraj Bölümü (Altıncı Bölüm)
  - Daireler
  - Komiteler
  - Tek Hakim: 40 Hakim + 60 Hukukçu
  - Büyük Daire

ÜNİTE 8: Anayasanın Değiştirilmesi

Kurucu İktidar: Bir devletin anayasasını yapan ya da değiştiren iktidar

- **Asli Kurucu İktidar:** Bir ülkenin siyasal rejiminde ihtilal, hükümet darbesi veya ülkenin parçalanması sebebiyle bir hukuk boşluğu meydana gelmesi ya da bağımsızlığın kazanılması veya yeni bir devletin kurulması gibi durumlarda hiçbir hukuk kuralıyla bağlı olmaksızın yeni anayasayı yapan iktidar
- **Tali Kurucu İktidar:** Bir ülkenin anayasasını, mevcut anayasal kural ve usuller çerçevesinde tümünden yenileyen ya da değiştiren iktidar

Anayasal Değişmeye Yol Açan Faktörler

- Sosyal, siyasal ve ekonomik faktörler
- Teknolojik gelişmeler
- Yeni bir devletin kurulması ya da bağımsızlığını elde etmesi
- Bir ülkenin siyasal rejiminde meydana gelen değişiklikler

Anayasa Yapım Yöntemleri

- **Hiyerarşik Yöntem:** Anayasa'nın, bir kişi, kurul ya da temsili olmayan bir meclisçe "tepeden inme" (top-down) bir usulle kabul edilmesi
- **Örnek:** Hükümdar ya da monark'ın tek yanlı bir iradi tasarruf ile ferman biçiminde bir anayasayı kabul ve ilan etmesi = "mutlak monarşiden meşruti monarşiye geçiş" demektir.
  - **Örnekleri:**
    - ❖ Fransa : 1814 Restorasyon dönemi Anayasası
    - ❖ İtalya : 1848 Anayasası
    - ❖ Türkiye : 1876 Anayasası
- **Organik Yöntem:** Anayasalar mevcut anayasal kurumlar tarafından yürürlükteki usul ve kurallara göre, genellikle yasama işlemi biçiminde yapılır. Süreci tamamlayıcı bir unsur olarak referandumlara da başvurulabilmektedir.
- **Sözleşme Yöntemi:** "Tabana dayalı" (aşağıdan yukarı=bottom-up) Anayasa yapımı, toplumu temsil eden siyasal güçler (gruplar ve partiler) veya seçilmiş bir kurul ya da kurucu meclis tarafından "katılma ve uzlaşma" ilkelerine dayalı olarak "toplumsal sözleşme" biçiminde gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemle yapılan Anayasa'nın referanduma sunulması da mümkündür.
  - **Örnekler:** ABD (1787), Almanya (1949), İtalya (1948), İspanya (1978), Kanada (1982), Polonya, Macaristan, Bulgaristan, Güney Afrika (1996)
  - **Misak Biçimindeki Anayasalar:**
    - İngiltere : 1215 Magna Carta Libertatum
    - İngiltere : 1689 Bill of Rights
    - Fransa : 1791 Anayasası
    - Fransa : 1848 Anayasası
    - Türkiye : 1808 Sened-i İttifak
    - Türkiye : 1909, 1999, 2001 ve 2004 Anayasa Değişiklikleri

1982 Anayasası

- **Teklif:** AY ilk 3 madde hariç, ÜTS'nin 1/3'ünün (= 200 üye) (Teklif Çokluğu) yazılı ve gerekçeli teklifi gerekir. (Ölüm ve milletvekili sıfatı sona erenler GEÇERLİ sayılır) Değişiklik teklifinde üye sayı kısıtı yoktur.
- **Görüşme:** Önce Anayasa Komisyonu'na havale edilir ve komisyon raporu Genel Kurul'da 48 saat ara ile 2 kez (ikincide sadece değişiklik önerileri ve kabul oyu alamamış maddeler) görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü ÜTS'nin 3/5 çoğunluğunun (Oylama Çokluğu) gizli oyuyla mümkündür.

- **Karar:** Anayasa'nın 175'inci maddesi, ÜTS 3/5'i (360 oy) veya 2/3'ü (400 oy) şeklinde, iki farklı karar yeter sayısı öngörmüştür.
- **Onay:**
  - Eğer kabul oy sayısı 2/3'den az ve 3/5'den fazla ise (360 - 399 oy):
    - ❖ Cumhurbaşkanı bunu Meclise 15 gün içinde gerekçeli olarak geri gönderebilir (Güçleştirici Veto) ya da zorunlu olarak halk oyuna sunar.
    - ❖ Meclise gönderilirse, Meclis 2/3 oyu (400 oy) sağlamak zorundadır. Bu durumda Cumhurbaşkanı'nın anayasa değişikliği kanununu onaylama ya da halk oyuna sunma yetkisi vardır.
    - ❖ Halk oylamalarında, geçerli oyların yarısından fazlasının OLMULU olması durumunda değişiklik kabul edilir.
  - Kabul oyu ÜTS'nin 2/3'ü yada fazlası ise (400 ve üzeri oy), Cumhurbaşkanı bu anayasa değişikliği kanununu:
    - ❖ Onaylayabilir.
    - ❖ Meclise geri gönderebilir. (Geciktirici Veto)
    - ❖ ihtiyari olarak (bir kısmını onaylayarak kalan maddeleri veya tamamını) halk oyuna sunabilir. Meclis, halk oylamasına sunulması halinde maddelerin hangi bloklar şeklinde (maddeler halinde, yarısı blok yarısı maddeler halinde ya da tamamı blok halde) oya sunulacağını belirlemelidir.
- Anayasa değişikliği halk oylaması, ilgili Anayasa değişikliği kanununun Resmî Gazete'de yayımını takip eden altmışıncı günden sonraki ilk pazar günü yapılır
- AYM tarafından şekli iptal için en az 10 üye katılımlı toplantı ve katılanların 2/3'ünün oy çokluğu gerekir.

EKLER

Güncel Anayasanın Yapısı

Birinci Kısım : Genel Esaslar 1-11

İkinci Kısım : Temel Haklar ve Ödevler

1. Bölüm: Genel Hükümler: 12-16

2. Bölüm: Kişinin Hakları ve Ödevleri: 17-40

17: Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı

18: Zorla çalıştırma yasağı

19: Kişi hürriyeti ve güvenliği

Özel hayatın gizliliği ve korunması

20:Özel hayatın gizliliği

21:Konut dokunulmazlığı

22:Haberleşme hürriyeti

23:Yerleşme ve seyahat hürriyeti

24:Din ve vicdan hürriyeti

25:Düşünce ve kanaat hürriyeti

26:Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

27:Bilim ve sanat hürriyeti

Basın ve yayımla ilgili hükümler

28:Basın hürriyeti

29:Sürelili ve süresiz yayın hakkı

30:Basın araçlarının korunması

31:Kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

32:Düzeltilme ve cevap hakkı

Toplantı hak ve hürriyetleri

33:Dernek kurma hürriyeti

34:Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

35:Mülkiyet hakkı

Hakların korunması ile ilgili hükümler

36:Hak arama hürriyeti

37:Kanuni hakim güvencesi

38:Suç ve cezalara ilişkin esaslar

39:İspat hakkı

40:Temel hak ve hürriyetlerin korunması

3. Bölüm: Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler: 41-65

41:Ailenin korunması ve çocuk hakları

42:Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

Kamu yararı

43:Kıyılardan yararlanma

44:Toprak mülkiyeti

45:Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

46:Kamulaştırma

47:Devletleştirme ve Özelleştirme

48:Çalışma ve sözleşme hürriyeti

Çalışma ile ilgili hükümler

49:Çalışma hakkı ve ödevi

50:Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

- 51:Sendika kurma hakkı
52:Sendikal faaliyet (MÜLGA: 23.7.1995)
Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt
53:Toplu iş sözleşmesi ve toplu sözleşme hakkı
54:Grev hakkı ve lokavt
55:Ücrette adalet sağlanması
Sağlık, çevre ve konut
56:Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması
57:Konut hakkı
Gençlik ve spor
58:Gençliğin korunması
59:Sporun geliştirilmesi ve tahkim
Sosyal güvenlik hakları
60:Sosyal güvenlik hakkı
61:Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler
62:Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları
63:Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması
64:Sanatın ve sanatçının korunması
65:Devletin iktisadi ve sosyal ödevlerinin sınırları
4. Bölüm: Siyasi Haklar ve Ödevler: 66-74
66:Türk vatandaşlığı
67:Seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları
Siyasi partilerle ilgili hükümler
68:Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma
69:Siyasi partilerin uyacakları esaslar
Kamu hizmetlerine girme hakkı
70:Hizmete girme
71:Mal bildirimini
72:Vatan hizmeti
73:Vergi ödevi
74:Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı

Üçüncü Kısım : Cumhuriyetin Temel Organları

- 1. Bölüm: Yasama:** 75-100
- 2. Bölüm: Yürütme:** 101-137
- 3. Bölüm: Yargı:** 138-160

Dördüncü Kısım: Mali ve Ekonomik Hükümler

- 1. Bölüm: Mali Hükümler:** 161-165
- 2. Bölüm: Ekonomik Hükümler:** 166-173

Beşinci Kısım: Çeşitli Hükümler : 174

Altıncı Kısım: Geçici Hükümler: Geçici Madde 1-21

Yedinci Kısım: Son Hükümler: 175